

BIBLIOTECA DIGITAL

www.sciencia.cat

Edicions

Early Catalan Agricultural Writing and the *Libre o regla o ensanyament de plantar o senbrar vinyes e arbres...*

Thomas M. Capuano
Truman State University
tcapuano@truman.edu

SUMMARY

- I. [Introduction](#)
- II. [Edition](#)
 1. [Text](#)
 2. [Notes to the Text](#)
 3. [Works Cited](#)

A first edition of this work was published in the *Biblioteca Digital de Sciència.cat* on November 2009.

Abbreviations: BC = Biblioteca de Catalunya (Barcelona); BNE = Biblioteca Nacional de España (Madrid); BnF = Bibliothèque nationale de France (Paris); BMSM = Biblioteca Municipal Serrano Morales (Valencia). See also Works Cited.

Please, cite as: Capuano, Thomas M., "Early Catalan Agricultural Writing and the *Libre o regla o ensanyament de plantar o senbrar vinyes e arbres...*", *Biblioteca Digital de Sciència.cat*, April 2014, Universitat de Barcelona (*date of accession*) <http://www.sciencia.cat/biblioteca/documents/Palladi754_Capuano.pdf>.

I. INTRODUCTION

As Ana Moure Casas has shown, the *Opus agriculturae* of the 5th-century Latin writer Palladius Rutilius Taurus Aemilianus enjoyed widespread popularity in the waning years of the high Middle Ages, virtually eclipsing all other classical writers on the subject in both Latin and Arabic (1990: 51-60). Various Romance translations of this text have come under study in recent years, and certainly others have yet to be discovered. In the old Crown of Aragon, these Palladius translations are frequently accompanied by other, briefer texts, whose origins are obscure and whose purposes are only vaguely understood. What can be stated with considerable conviction, however, is that these texts arise from the period of Catalan hegemony in the western Mediterranean during the 14th and 15th centuries, that they point to a state of advanced agricultural development and prosperity in Catalonia and, especially, in the Valencian *horta* going back to the era of Jaume I, and that they represent the first original Iberian Romance writings on agriculture, predating Gabriel Alonso de Herrera's *Obra de agricultura* (1513) by several decades at least.

In several codices dating to the end of the 15th century we find examples of these brief but interesting texts dealing with various practical concerns of the farm and homestead. Lluís Cifuentes (2001: 288-294; 2013-14) offers a useful overview of the entire known corpus in Catalan. Most extensive among them is the Romance translation of Geoffrey of Franconia's 14th century treatise on grafting and arboriculture, titled *Pelzbuch* in the original German and also known as *De plantationibus arborum et de conservatione vini* and, in one Aragonese version, as *Tratado de plantar o enjerir árboles o de conservar el vino* (BNE MS 10211, Philobiblon BETA texid 2987; Capuano 2011; Martí Escayol 2011). Of perhaps greater interest for Iberianists, however, are various opuscles on agriculture that, independent of classical authorities, arise from Spanish soil and represent unusually early attempts at codifying local agricultural practice (Capuano 1994). Among such texts are the *Capítols singulars de les llavors que deuràs sembrar en tot l'any cascun mes* (Capuano 1998; Philobiblon BITECA texid 4054), the *Mamòria de les maneres de les laurons, de plantar e de sembrar e de pensar que hom deu fer a tota ortalissa* (Philobiblon BITECA texid 4053), and the *Libre o regla o ensanyament de plantar o sembrar vinyes e arbres*, which is the focus of the present study (Philobiblon BITECA texid 1795; Martí Escayol 2008; ed. Luna-Batlle 2011). The latter is most readily identifiable by the reference in its opening line to the biblical Noah's discovery of wine-making (Genesis 9:20): "Noe com fo scapat del general diluuj e fo axit dela archa e no hagues vinyes en lo mon ell planta vinya de lanbrusques..." (BC MS 754, fols. 110r23-24).

Six separate manuscripts contain witnesses of this text — some more extensive than others — and all of them appear to date from the late 15th or early 16th centuries. Of these, BC MS 754 is the most useful for hypothesizing the original contours of this work. In this codex the text, which occupies folios 108r-125r, opens with an extensive table of contents titled "Rubriques de totes les vj parts de aquest tractat..." after which appears,

by way of title, the rubric “Libre o regla o ensanyament de plantar o senbrar vinyes e arbres e ampeltar aquells e de sembrar camps e de fer ortalisa e conseruar vi e moltes altres coses.” From this opening section we can determine that the work consisted precisely of six parts: 1) on viticulture (planting, pruning, cultivating, harvesting, etc.); 2) on arboriculture, in which fruit trees predominate (figs, citrus, cherry, apple, medlar, etc.) but which refers also to bay (myrtle), osiers (willow), brambles and various other non-woody plants; 3) on various grafting methods; 4) on the cultivation of cereal grains and legumes; 5) on the the cultivation of vegetables; and 6) on wine-making. No witness other than BC MS 754 provides such a table of contents, nor do any of the others span all six of these sections. For this reason, even though other texts offer more detailed and extensive material in certain chapters, and even though in at least one other version we find entire chapters not included in BC MS 754 at all, this manuscript is by far the most complete version that has hitherto come to light.

As is clear from the title, this and four of the remaining five textual witnesses are written in Catalan. These include BnF MS Esp. 291, fols. 30v9-62r17, which contains material from parts 1-5 (Philobiblon BITECA texid 2332; Martí Escayol 2008); BMSM MS 6437, fols. 100v-111r (Philobiblon BITECA texid 1007), and a 15th-century codex in the private collection of American Hispanist Joseph Gwara (Capuano 2006), which follows book 5, on the cultivation of vegetables, quite closely (fols. 1r-5v). The seven subsequent folios of the Gwara codex (fols. 5v-12v) also contain numerous other reminiscences, some vaguer than others, from other sections of BC MS 754, and fol. 68v contains the passage on the two most important grafting considerations (3.1.1). In addition to these, Gabriel Llabrés (1895-96) published twenty-two sections (1.1-1.22) of another Catalan witness, but with no indication of provenance; it does not appear in Concheff 1985 and may be lost. The sixth, written in Castilian with strong Aragonese features, and abounding in Catalanisms, is BNE MS 10211, which clearly derives from a Catalan source (Philobiblon BETA texid 2987).

It should be noted that “Libre o regla o ensanyament...” is not the only title by which the text is known. In the Paris ms the rubric that opens the text, “De agricultura paladj” (fol. 30v9) is an obvious attempt to exploit the authority of the *Opus agriculturae* of Palladius. In fact, in three of the codices containing the *Libre o regla* appended as end material, the Palladius text in translation is the primary work, and there are excerpts from this influential Latin writer in all the codices containing it. Furthermore, it cannot be denied that Palladius exercised an important influence on the author of the *Libre o regla*, and indeed some chapters are taken directly from the *Opus agriculturae*. For example, section 34 of the third part of the *Libre o regla*, “De empeltar serment que faça lo rahim mig blanch e mig negre” is taken directly from Palladius (1975: 3.33) “Vt botryones uarii nascantur,” as can be seen by comparing the following excerpts:

Vt uitis botryones et albos adferre posit et nigros, Graeci sic fieri debere iusserunt: si uicinae sint uites nigra et alba, cum putantur, sarmenta utriusque inter se diuisa sic iunge, ut medios utriusque generis oculos aequando reddere possis unitati. tunc papyro ligabis stricto et molli atque umida terra curabis adlinere et interiectis ternis diebus adquare, donec germen nouae frondis erumpat. hinc exempto tempore, si libuerit, genus efficies per plura sarmenta

Si vols empeltar sarment q<ue> sia ab lo rahim mig blanch e mig negre com sera madur prin la maytat de hun brot dela serment bla<n>cha e la maytat dela serment negra e aiusta les dues miges parts e entrey subtilment vn brot en vna serment axi co<m> empeltarjes figueres ab scudet e posay en dues les miges parts sobre aquel brot/ o ala sarment que tret naura e ligals subtilme<n>t e viuran e sera lo rahim que de aqui axira mig blanch e mig negre quant sera madur

It should come as no surprise, then, that even in our times the *Libre o regla* has been mistakenly identified as a version of Palladius's treatise. Of course, this is an inevitable consequence of the fact that no critical edition of the *Libre o regla* has been undertaken until now.¹ Although other versions will certainly come to light, it is my hope that the present edition will begin to draw the attention of historians of medieval Catalan language, science and society to this text, and that we may thus expand our understanding of the agriculture and viticulture of the period.

The *Libre o regla* provides ample evidence that it was compiled in the old kingdom of Valencia, and that much of it originated in this region. Although in the tradition of the times the original author borrowed freely from authorities such as Palladius and Geoffrey of Franconia, the text is remarkably free from the self-conscious wavering over lexical conundrums typical of translations from Latin and Arabic. The occasional internal glosses that do appear can be derived, I believe, from those excerpts the author chose to incorporate. For example, at 6.13.5 we find a partial gloss for *caparros* 'copperas, vitriol' "Jtem caparros que es pedra sia mes en lo vi mudat," and at 6.14.2, for *azebi* 'raisin' "Jtem prenets vna arrova de azebi que son panses" (Cf. *azebib* in Mensching 1994: 73); few other notes of this sort are found in the text. Also consistent with a Valencian point of origin are the specific crops treated and the climatic characteristics implicit in the cultivation instructions given. For example, the treatment of olive, fig, and date palm cultivation points to a Mediterranean latitude, and there is evidence of irrigation technology typical of the *horta* or a similarly irrigated locale. In 5.1 we find these instructions for planting cabbage seedlings: "E si les dites cols han la cama massa longa al plantar façe les hom que de aq<ue>lla part hon deu venjr laygua al reguar tenga lull car vinent laygua les dreçe" (If the aforementioned cabbages are too spindly when planting, lay them down in such a way that their base faces the direction from which the water is to come, so that when the water comes they will straighten). The same passage in the Gwara codex offers an even clearer reading ("fasse-les hom jaure d'equella part hon los deu venir l'aygua al reguar, ço es que d'equella part tenguen luy, per ço com l'aygua qui ve les dressa" fol. 1v); in other places we read "Si vols plantar poncirer e aranger plantals de staques e tils aprop de reguar" (... plant them near irrigation, 2.4), "ti les aprop de reguar tot aquell any" (have them near irrigation all that year, 2.17.2), and "planta les en loch que sia vmjt/ o quen pas aygua de prop" (plant them in a wet area, or where water passes nearby, 2.21). Though not conclusive, these references point to an agricultural regime situated in the *rech* of a canal system such as those that characterize Valencia and other Valencian localities in this period (Glick 1970: 31).

¹ After the initial online publication (2009) of these words, they were negated in Xavier Luna-Batlle's own edition (2011) by his reference to the unpublished MA Thesis by Raich 1978.

Further evidence of this text's independence from classical sources can be seen in its frequent references to the Christian calendar:

se pot plantar a .xv. dies ans de sent Miquel (2.2)

en lo mes de febrer tro ala ffeſta de sanct macia la qual es a v djes dela desaxida de febrer (3.1.1)

Axj mateix figuera se empelta dela entrada de maig stro al dia de sanct barnabeu (3.3.2)

Also lending significant local color are the numerous proverbs and adages that the text rehearses, such as the following:

diu laxinpli: a sent Matheu sembra del blat teu (4.1)

diu laximpli: qui primer neig primer peig (4.1)

E diu mes: tart/ o temp<ra>. en saho gita ton gra (4.1)

E diu laragones: sembra tu trigo en lodo e ordio en poluo (4.1)

E diu mes: si quers mas valer que tu vezino sembra mas ordio que trigo (4.1)

diu laximplj: de maig rella E de sementer orella (4.7.1)

E diu leximplj: a sancta iusta e Rufina sembra la tua nabina (5.20)

Eximble: per sancta Agatha sembra ta carabaça si vols que be te fasa (5.23)

And from the BnF MS:

Se proua per eximplj que diu: que col e preseguer sia plantat en terra de ta muller (BnF MS Esp. 291, fol. 46v1-2)

References to oral sources may, with due caution, also be interpreted as a certain attentiveness to local issues. It must be borne in mind that both Palladius and Geoffrey of Franconia occasionally quote practitioners in the field, so that when our author notes that “[a]lguns ortolans diuen quela lauor vella es millor que la del any mateix” (“some gardeners say that old seed is better than that of the current year”), he may be following their example, if not literally following their texts.

But there is also some convincing evidence for a Valencian origin to this text, in the form of several remarkable toponyms. The first is a reference to the grain yields in Sant Mateu and in Cabanes: “[d]ich que en la vila de sant Matheu bones terres ab comjnals hun cafiç de forment ne ret .vj. cafiços/ e ordi hun cafiç ne ret viij. E tramuços en terra arenischa e calenta axi com Cabanes hun cafiç ne ret xxxv. en xxx. cafiços” (4.14). “Sent Mateu” also appears as the reference point for instructions on the best time to sow grain crops:

Tot splet primarenc val mes que lo tarda Emp<er>o tu de<us> considerar si sembres/ en terra freda temprada/ o calda/ En lo terme dela vila de sent Matheu lo millor temps es/ xv. jorns ans de Omnju<m> sanctor<um> e xv. djes apres/ (4.1)

The town of Sant Mateu, in the modern-day Baix Maestrat of the province of Castelló in the Comunitat Valenciana, lies just 40 km north of the town of Cabanes, in the Plana Alta of the same province. This coincidence lends strong support to the proposition that this region just west of Benicarló is the precise point of reference in these passages.

It could be argued that more evidence for a Valencian origin for the text comes from the BnF MS, in those toponyms that fall along a circle concentric to Benicarló and that appear to represent the author's various far-flung travels. In the chapter on "pomes de lombardia" (2.8 in BC MS 754) the author reports having seen them in Majorca: "Encara ne vist yo moltes en mallorqua..." (BnF MS Esp. 291, fol. 36v13) and in the chapter on pitless peaches (3.14 in BC MS 754), the author reports on seeing another method (peach grafted on elderberry) in Tudela: "e los presechs quj tal arbre fara sera<n> sens pinyol e aço me fon mostrat en tudela de nauarra" (BnF MS Esp. 291, fol. 46r18-20). However, the author who is revealed in the Paris ms travels even much further afield, to Calabria ("E yo esent en calabria viu en hu<n> jardi presechs en ultra mesura g<ross>o<s>..." BnF MS Esp. 291, fol. 41v10-11) and to Ragusa ("Essent yo hu<n>a volta en sclauonija en la siutat de ragossa me fonch donada a menjar vna erba quj la sua sabor me parege menjar pebre..." BnF MS Esp. 291, fol. 51r21-23). However, since these passages do not appear in BC MS 754, and since they are so reminiscent of the style used by the *Pelzbuch* author to describe his travels, one could easily suspect that these derive from little known *Pelzbuch* versions (see Piccat 1992 for a useful comparison of the BnF text to that of the BC). Other toponyms, such as the reference to a variety of fig named after the town of Burjassot in the *horta* of the city of Valencia ("figuera de buriaçot," 3.4; Veny 1981) and the mention of Italian place names (such as the above-mentioned "pomes de lombardja" obtained from the "Ciutat de Genoua" 2.9, and the "vi rosat de Belna" 6.1) are less significant, since they refer to crops or products whose popularity made them well known throughout a much wider region (see Escolano 1972: 680b, for example, for a reference to the fame of "Burjaçote" figs; see Luna-Batlle 2011: 27 for a tentative identification of Belna).

As for dating this manuscript, the online version of Philobiblon (BITECA manid 1779) is of little use, since it cites a source that does not concern itself with this ms. Cifuentes (2001: 289) affirms that the manuscript dates from the end of the 15th century and indeed, we can be sure that the copy of *Libre o regla o ensanyament* contained in BC MS 754 could not have been made before June of 1495. We know this because the copyist began his work by making use of the final three blank folio sides of the last gathering (fols. k3^v-k4^v) of the incunable *Històries e conquestes dels Reys de Aragó e Comtes de Barcelona* of Pere Tomic, printed by Joan Rosenbach in Barcelona and bearing in its colophon the date of June 4th, 1495 (Philobiblon BITECA manid 1868). The remaining 20 leaves of the codex, containing the balance of the *Libre o regla* as well as three final flyleaves, were bound at the end of the *Històries e conquestes*, which was itself bound together with an earlier incunable, *Constitucions fetes per lo illustríssimo e sereníssimo senyor Rey don Ferrando, Rey de Castella de Aragó etc. en la segona cort de Cathalunya celebrada en Barcelona en l'any Mil .CCCC.lxxxiiij.* (Barcelona: Joan Rosenbach, 1494-05-30; Philobiblon BITECA manid 1559). By 1661 we can assume that the codex was in the possession of a certain Miquel de Masdovelles i Vilafranca, since on the first of the

final three flyleaves (fols. 126r-126v) we find recorded the announcement of his engagement to Marianna de Foixà i de Xarmat, “com consta en poder de Bartomeu Plea notari publich de Barcelona,” followed by subsequent entries spanning January 1662 to January 1675 recording their marriage and the date of birth and baptism of their four children, along with the date of the premature death of all but their first-born. All the baptisms take place in the city of Vilafranca de Penedès, about 40 km west of Barcelona. The second flyleaf (fol. 127r-v) contains, in two different, later hands, a customized index of numerous passages in the first two bound incunables that relate to the history and laws of Catalonia and the founding of numerous monasteries in the region, as if the owner of this codex wanted to have a convenient means of going back to these passages of special interest. Not a single entry of this index refers to the *Libre o regla*, suggesting that by the seventeenth century the importance of this text had already dwindled away to nothing.

Nonetheless, there is significant divergence among the five mss that contain chapter 5.1 of the *Libre o regla*, suggesting the struggles of their respective copyists over a *locus obscurus*, and thereby raising some doubt as to the claim for a Valencian origin. We would do well, therefore, to examine this chapter in greater detail. In the transcriptions given below it will be noticed that there is considerable vacillation among the words *lull/luy* ‘the eye’ and *las fojas/les fulles*, ‘the leaves’

E siles dites cols han la cama massa longa al plantar faça les hom que de aquella part hon deu venjr laygua al reguar tenga lull car vinent laygua les dreçe (BC MS 754)

& si les dites cols primeres que hom planta han la cama massa longa al plantar fasse-les hom jaure d’equella part hon los deu venir l’aygua al reguar, ço es que d’equella part tenguen luy, per ço com l’aygua qui ve les dressa (MS Gwara)

e si les dites cols an la cama maça larga al plantar o que tinguen la quama torta fes per manera que com vinga al plantar sien puntalades e puy laygua les adresara e agualara (BnF MS Esp. 291)

E sy la planta es en tan grant quantitat deuelo hombre fazer yazer por el surco asy que tengan las fojas de aquella parte por do les viene el agua. Mas yo digo que mas vale quelas rrayzes se bueluan cara el agua. E aquestas solas son buenas en quaresma E antes de nadal (BNE MS 10211)

y si lo planter es molt gran deu lo hom fer Jaure per lo solch axi que tinga les fulles daquella part hon los ve laygua Mas yo dich que mes val quels giren les rahels a laygua y aquestes son bones en quaresma y ans de nadal (BMSM MS 6437)

The first two witnesses cited above recommend that the ‘eye’ be in proximity to the water, while the last two recommend that the ‘leaves’ be closest. The scribes of the last two texts are suspicious of these instructions, however, and express their misgivings with the intervention “Mas yo dich que mes val quels giren les rahels a laygua...” (“But I say it’s better to turn the roots toward the water”). We can be quite certain that they do well in challenging their own rendering of the passage, since obviously the source of water would be of much less benefit to the leaves than to the root or base of the plant, especially if the plant has a long and spindly stem (“la cama massa longa”). However, there is no need to believe that the discrepancy among the witnesses is symptomatic of divergent strategies adopted by separate translators of a Latin or non-Romance source. On the contrary, the word *ull* (variant *uy*) ‘eye’ refers precisely to the base of the plant, as

does Castilian *ojo* in the following passage from the *Tratado de agricultura* by Ibn Wafid: “e quando naçieren [las lechugas] pongan sobrel ojo de cada vna del estiercol delgado” (Millás Vallicrosa 1943: 317). Rather, we can presume that at some point along its transmission Catalan *lull* ‘the eye’ was misread as *fulles* ‘leaves’ in this passage. Following this hypothesis, the BnF MS, with its independent reading “fes per manera que com vinga al plantar sien [les cols] puntalades” would represent an attempt to skirt the instructions containing the equivocal term *ull* with “sien *puntalades*” (‘stake them’; Cf. DCVB and DIEC2 sv *apuntalar*).

The full title of this work, *Libre o regla o ensanyament de plantar o senbrar vinyes e arbres e ampeltar aquells e de sembrar camps e de fer ortaliça e conseruar vi e moltes altres coses* (0.17) may shed important light on the question of why this text was created in the first place. Unlike the Palladius translations, which by virtue of its methodical month-by-month organization of agricultural knowhow was seen as the default universal authority on rural living, the *Libre o regla o ensanyament* (“Book or Rule or Teaching...”) appears to be much more selective in nature, offering a new teaching or “ensanyament,” and adapting to a new reality old ones, with the goal of spurring ever more energetically the vigorous Catalan-Aragonese economical prosperity of the second half of the fifteenth-century. This is suggested in the following passage, which puts forward new advances in viticulture that were apparently relatively unknown to the majority of farmers:

E quj fara a vinyes aquestes laurons que demunt son dites en los temps que demunt son scrits sens tot dupte haura bones vinyes e pus verts que nengunes altres vinyes axj quels altres quj hauran vinyes e qui no saben aquesta manera deles laurons que demunt son dites sen daran gran marauella (1.12)

[And whoever performs these above-mentioned operations on their vineyards in the seasons appointed above will without a doubt have good vineyards, and greener, than any other vineyards, so that others who have vineyards and don’t know about this method of cultivation given above will greatly marvel]

However, it must be acknowledged that some new discoveries are reported less for their marketability than for their novelty — as in the following report on grafting a fig shield-bud onto an unrelated tree — and that they allow our author to display a wry sense of humor besides.

Si vols empaltar scudet de figuera en altre arbre que no sia de sa natura empelt lo en lo mes de març en luna vella com larbre sera en saba e fara les figues ten grosses com alberginjes e tan amargues com fel e quin vulla menjar apperell se de hauer corrença (3.5)

[If you want to shield-graft fig onto another tree not of its sort, graft it in the month of March in waning moon when the tree’s sap is running and it will produce figs as fat as eggplants and as bitter as bile and whoever wants to eat them get ready to have the runs]

II. EDITION

In the edition that follows, line boundaries have been preserved (except for rubrics) to facilitate consultation of the original. Note also that otherwise no changes have been made to punctuation, spelling, capitalization, word boundaries, etc., except that the preposition *a* and the conjunction *e* have been separated from the following word. Thus, “aconservuar” becomes “a conseruar” and “efa li gran mal” becomes “e fa li gran mal.” All other additions are indicated in square brackets and deletions in parentheses, following the Mackenzie 1997 manual. As per the Mackenzie conventions, scribal emendations and deletions are indicated with a caret ^ following the initial bracket or parentheses.

This transcription is a corrected version of the one first published here in 2009, and has benefitted greatly from the edition of Xavier Luna-Batlle (2011), as well as from Maria Antònia Martí Escayol’s edition of BnF MS Esp. 291 (2012). In addition, I would like to thank Vicente Lledó-Guillem and Luis Vallés for their kind assistance in interpreting a number of passages in BC MS 754, though any infelicities that remain can be attributed only to me. This edition was made possible by a Faculty Research Fellowship awarded by the Office of the Provost of Truman State University.

1. Text

[fol. 107v] **Rubriqua de totes les .vj. parts de aquest tractat p<er> los dotza mesos del any sumada}**

[0.1] **Janer**

Cuar vinya
plantar figuer<e>s
plantar toro<n>ger
plantar cirer e ginjol<e>r
plantar pomers maçaners
plantar magraners
sembrar arbres
plantar albers
plantar/ o sembrar murtra
[^2 plantar roses]
plantar vimens
empeltar morer bla<n>ch en neg<r><<a>>
empeltar ameller en garoffer
empeltar vinyes
erbolam de pascha
sembrar cebes rodones p<er> saluar
sembrar xereujes

semlrar carabasses

[0.2] Ffabrer

Cauar vinya

semlrar arbres

empeltar arbres

empeltar morer bla[n]ch en neg<r><<a>>

semlrar carabasses

semlrar melons albudeques

cindrjes/ e cogombres

[0.3] Març

plantar oliueres

plantar bardisses

tresplantar arbres/ que no leue<n> fruyt

empeltar figuera ab arbre q<ue> no sia de sa nat<ur>a

empeltar peres sermenyes e codonys

empeltar pomers

empeltar pomers en baladre

empeltar presseguer en codo<n>yer/ o en prun<er>a

semlrar alfalçet

engrexar terra

cols destiu

empeltar alberquoquer

en altre alberquoquer

o en prunera

empeltar nespler en p<re>sseguer

empeltar garroffer

empeltar ameller en

si mateix/ o en p<re>sseguer

empeltar rahims mera-

uellosos/

semlrar mjll e t<ra>mella

erbolam

semlrar pores e cebes

semlrar lauor de Juyuert

[0.4] Abril

magencar vinya.

empeltar figueres

empeltar oliueres

Erbolam

[0.5] Maig

magencar vinya

spampotar vinya

empeltar pomers
empeltar pomers en baladre
empeltar magraner
empeltar figueres
empeltar pomer<e>s
empeltar pomer<e>s en baladre
empeltar garroffer
sembrar xufles/

[0.6] Juny

agostar vinya
empeltar figueres
sembrar dacça
Cols de Juern
Cols de Sicilia

[0.7] Juliol

de gram e canyota a tallar e fer sequar
sembrar pastonagues/ sembrar naps

[0.8] Agost

sembrar atremuços
Cols de pascha
sembrar spinachs/
sembrar cebes rodones p<er> ma<n>iar te<n>dres

[0.9] Setembre

sembrar forment ordi spelta auena centeno/ e altres seme<n>ts
sembrar faues
engraxar terra
cols de pascha
sembrar spinachs
sembrar letugu<e>s

[0.10] Octubre

Noembre

Dehembre

sembrar letugues
podar vinya
guaratar e laurar t<er>ra
plantar alls

[fol. 108r] **[0.11] Rubriques. de totes. les.
vj. parts. de. Aquest. Tractat.
que. es. en. vj. libres. Et. pri-
mo. del. primer. libre.**

De plantar vinya axi com Noe en c<ar>t<es> Cvij.
 De plantar vinya en c<ar>t<es> Cvij.
 De sambrar vinya en c<ar>t<es> Cvij.
 De plantar parra en c<ar>t<es> Cvij.
 De plantar parra primerenqua en c<ar>t<es> Cvij.
 De morgonar vinya en c<ar>t<es> Cvij.
 De exobrir vinya en c<ar>t<es> Cvij.
 De podar vinya en c<ar>t<es> Cvij.
 De podar picapolla en c<ar>t<es> Cvij.
 De cauar vinya en c<ar>t<es> Cvij.
 De magencar vinya en c<ar>t<es> Cvij.
 De agostar vinya en c<ar>t<es> Cvij.
 De spapotar vinya en c<ar>t<es> Cvij.
 De femar vinya en c<ar>t<es> Cvij.
 De gram e canyota a tellar e fer sequar en c<ar>t<es> Cvij.
 Dels sturments ab que hom deu tellar les herbes en c<ar>t<es> Cvij.
 Que en Juliol no sia feta nenguna cauaho en c<ar>t<es> Cvij.
 Quant es vna quarterada de vinya en c<ar>t<es> Cvij.
 Quants homens entren en exobrir podar. en cauar e magencar
 vna quarterada de vinya en c<ar>t<es> Cvij<<o>>.
 De veremar vinya en c<ar>t<es> Cvij<<o>>.
 De salvar rahims en c<ar>t<es> Cvij<<o>>.
 De cullir molt vi o fruyt en c<ar>t<es> Cvij<<o>>.

[0.12] Libre segon

Primo de plantar figueres en c<ar>t<es> Cvij<<o>>.
 De plantar taronger en c<ar>t<es> Cvij<<o>>.
 De plantar limoner en c<ar>t<es> Cvij<<o>>.
 De plantar poncirer e aranger en c<ar>t<es> Cvij<<o>>.
 De sambrar tarongers limoners poncirers e arongers en c<ar>t<es> Cvij<<o>>.
 De plantar cirer e ginjoler en c<ar>t<es> Cvij<<o>>.
 De plantar pomers maçaners en c<ar>t<es> Cx.
 De plantar pomes de parahis en c<ar>t<es> Cx.
 De plantar pomes de lombardja en c<ar>t<es> Cx.
 De plantar magraners en c<ar>t<es> Cx.
 [fol. 108v] De plantar magraners sens pinyol en c<ar>t<es> Cx.
 De plantar morers en c<ar>t<es> Cx.
 De plantar morers p<er> via de planter en c<ar>t<es> Cx.
 De sembrar arbres en c<ar>t<es> Cx.
 De pins en c<ar>t<es> Cx.
 De sembrar cipressos Cx.
 De plantar oliueres en c<ar>t<es> Cx.
 De plantar albers en c<ar>t<es> Cxj.
 De plantar e sembrar murtra en c<ar>t<es> Cxj.
 De plantar vimens en c<ar>t<es> Cxj.

De plantar canyes en c<ar>t<es> Cxj.
De plantar bardis[*es] en c<ar>t<es> Cxj.
De plantar/ o tr[*e]splantar arbres que no leue<n> fruyt en c<ar>t<es> Cxj.
De plantar arbres en c<ar>t<es> Cxj.
[^2 De plantar roses en c<ar>t<es> Cviiij<<o>>]

[0.13] Libre. terç.

Primo de adur ampelts en c<ar>t<es> Cxij.
De ampaltar figueres en c<ar>t<es> Cxij.
De ampaltar figueres de burgissot primarenques/ o derrerrenques en c<ar>t<es> Cxij.
De ampaltar figuera en altre arbre que no sia de sa natura en c<ar>t<es> Cxij.
De ampaltar peres sermenyes e codonys en c<ar>t<es> Cxij.
De ampaltar peres en roure en c<ar>t<es> Cxij.
De ampaltar pera en tronxo de col en c<ar>t<es> Cxij.
De ampaltar pomers en c<ar>t<es> Cxij.
De ampaltar pomers en garahuller en c<ar>t<es> Cxij.
De ampaltar pomers en baladre en c<ar>t<es> Cxij.
De ampaltar morer blanch en negra en c<ar>t<es> Cxij.
De ampaltar presseguer en pruner e codonyer en c<ar>t<es> Cxij.
De ampaltar presseguer que fassa los precechs sens pinyol en c<ar>t<es> Cxij.
Que lo presseguer dur molt en c<ar>t<es> Cxiiij.
Quels pressechs sien bells en c<ar>t<es> Cxiiij.
De ampaltar poma pressechs en c<ar>t<es> Cxiiij.
De ampaltar alberquoquer en altre arbequoquer/ o en pruners en c<ar>t<es> Cxiiij.
De ampaltar nespler en pressaguer/ o en codonyer en c<ar>t<es> Cxiiij.
De ampaltar alberquoquer en cirer en cartes Cxiiij.
De ampaltar garroffer en cartes Cxiiij.
De ampaltar ameller en garoffer en c<ar>t<es> Cxiiij.
De ampaltar ameller en si mateix e en presseguer en c<ar>t<es> Cxiiij.
De ampaltar pressaguer en c<ar>t<es> Cxiiij.
De ampaltar/ o enprenyar palmera en c<ar>t<es> Cxiiij.
De ampaltar noguer en cartes. Cxiiij.
De noguer que no fa no<us> en cartes Cxiiij.
[fol. 109r] De ampaltar oliueres en cartes Cxiiij.
De oliueres que no leuen be en c<ar>t<es> Cxiiij.
De oliuera ques vol morir en c<ar>t<es> Cxiiij.
De ampaltar magraner en c<ar>t<es> Cxiiij.
De magranes ques fassen grosses en c<ar>t<es> Cxiiij.
De ampaltar taronger en cartes Cxiiiij.
De ampaltar limoner en cartes Cxiiiij.
De ampaltar vinyes en cartes Cxiiiij.
De ampaltar serment que fassa lo rahim mig blanch e mig negra en cartes Cxiiiij.
De ampaltar rahims marauellosos en cartes .Cxiiiij.

De ampeltar parra en c<ar>t<es> Cxiiiij.
De ampeltar regla general [*en] cartes Cxiiiij.
De cullir fruyta per saluar e[*n c<ar>]t<es> Cxiiiij.
Deles naturees darbres que leuen fruyt en c<ar>t<es> Cxiiiij.
Dels .x. fruyts quen menja hom tot en cartes Cxiiiij.
Dels.x. fruyts que menja hom lo deffora en c<ar>t<es> Cxiiiij.
Dels .x. fruyts que menja hom lo dins/ en c<ar>t<es> Cxiiiij.
Son .iiiij. arbres de diuerses naturees e fan hun fruyt e vna fulla en cartes .Cxiiiij.
De arbre que fa fruyt e no fa flor en cartes Cxiiiij.
De ampeltar carabasses en cartes/ Cxiiiij.
De ampeltar porros/ en cartes/ Cxiiiij.

[0.14] Libre. Quart.

Primo de sembrar forment ordi spelta auena centeno e altres sements en cartes .C xv
De sembrar mjll e tramella en cartes .C xv.
De sembrar dachça e alfalç en cartes .C xv.
De sembrar arros en cartes .C xv.
De sembrar tramugos en cartes .C xv.
De sembrar legums en cartes .C xv.
De guaratar e laurar terra en cartes .C xv.
De famar camp de terra en cartes .C xvj.
Qual fems es mjllor en cartes .C xvj.
De engraxar terra en cartes .C xvj.
De virbar blats (blats) en cartes .C xvj.
De sagar e batre tots blats en cartes .C xvj.
De saluar blats en cartes .C xvj.
De saber quants caffisos ret vna mesura de sambradura en cartes C xv[j].

[fol. 109v] [0.15] Libre qu<i>`nt.

De cols diuern en cartes .C xvj.
De cols de pascha en cartes .C xvj.
De cols destiu en cartes .C xvij.
De cols de Sicilia en cartes .C xvij.
De herbolam de pascha en c<ar>t<es> .C xvij.
De herbolam en cartes .C xvij.
De herbolam en cartes .C xvij.
De spinachs en cartes .C xvij.
De spinachs en cartes .C xvij.
De spinachs en cartes .C xvij.
De letugues en cartes .C xvij.
De letugues en cartes .C xvij.
De alls en cartes .C xvij.
De scalunyes en cartes .C xvj.
De porros e cebes en cartes .C xvij.

De cebes rodones de saluar en c<ar>t<es> .Cxviiij.
De cebes rodones en cartes .Cxviiij.
De rauens en cartes .Cxviiij.
De bastanagues en cartes .Cxviiij.
De naps en cartes .Cxviiij.
De xereujes en cartes .Cxviiij.
De suffes en cartes .Cxviiij.
De carabasses en cartes .Cxviiij.
De carabasses primarenques en cartes .Cxviiij.
De melons albudeques cindrjes cogombres e alberginjjes en c<ar>t<es> .Cxviiij.
De sembrar iuliuert en cartes .Cxviiij<o>`.

[0.16] Libre. sise.

Si volets fer vi que sapella rosat de belna en cartes .Cxviiij<o>`.
Si volets fer vi violat en cartes .Cxviiij<o>`.
Si volets fer vi saluiat en cartes .Cxviiij<o>`.
Si volets fer vi pomat en cartes .Cxviiij<o>`.
Si volets fer vi ab spicies en c<ar>t<es> .Cxviiij<o>`.
Si volets fer bon vi v<er>mell en c<ar>t<es> .Cxviiij<o>`.
Si volets fer vi de verema blanca en c<ar>t<es> .Cxx.
Si volets fer altre vi de tota verema en c<ar>t<es> .Cxx.
Si volets fer vi de verema blanca/ o vermella cascuna p<er> si o tota
mesclada en cartes .Cxx.
Si volets fer vi nouell semblant que sia vell en c<ar>t<es> .Cxx.
Si volets fer bon vincuyt en cartes .Cxx.

[fol. 110r] Si volets fer bon vin blanch (^en)[^de] (^cartes) verema vermella/ o mesclada
ço es blanca e vermella en cartes .Cxx.

De adobar vi afollat en cartes .Cxx

Si volets fer lo vi madur/ o dolç en cartes .Cxxj.

A clarificar en cartes .Cxxj.

Medecina a vi corruput e filat com axarop e ret quaix color blanch
en cartes .Cxxij.

Altre capitol axj mateix de vi que sia mudat/ o filat en cartes Cxxij.

**[0.17] Libre/ o regla/ o ensanyament de plantar/ o sembrar vinyes e arbres
e ampeltar aquells E de sembrar camps E de fer ortaliça E conseruar
vi E moltes altres coses segons que en lo p<re>sent dictat sera ordenat E
algunes coses segons lo palladj lo qual libre fara sis libres/ o parts**

Lo primer de plantar vinyes e parres

Lo segon de plantar e sembrar arbres

Lo terç de empeltar arbres e vinyes

Lo quart de sembrar blats grossos e manuts

Lo quint de plantar e sembrar ortaliçes

Lo sise de vi quis afolla njs corrompa a conseruar

[1.0] Lo primer libre o part en lo qual tracta de vinyes e parras plantar e fer lo conreament de aquelles

[1.1] De plantar vinya axi com Noe.

Noe com fo scapat del general diluuj e fo axit dela archa e no hagues vinyes en lo mon ell planta vinya de lanbrusques les quals deu hauia creades car lenbrusques naturals p<er> cultiuament tiren avns de vinya Es begue del vi mas ignorant la sua obra e virtut fon embriagat Lembrusques son seps siluestres los quals son atrobats en alguns boscatges e mu<n>tanyes e mudant les de llur loch e meses en terra costehida e podades son fetes vinyes los huns ceps blancs los altres negres segons veus a hull e cascu pot plantar vinya axi com Noe.

[1.2] De plantar vinya

Tot hom qui vol plantar vinya deu podar los mayols que deu metra en luna vella ço es passada la plena hun dja/ o dos com p<us> prop mes ne val e stoig los mallols tro ala Luna noua/ e crexent que haia deu dies tro en quatorza e lauors plant E si per ventura lo mallol era mustiu meta lo cap del mallol vna njt en aygua e lo dia seguent plant e no fallira Es ver quel mallol dela vinya vella que hage de xij. anys en sus pren mjls quel dela vinya noua Empero lo clot que faras p<er> al mallol la terra quen trauras no le y tornes mas rebbleix lo daltre terra e hage de cep a cep vij. palms de alna de valenc<ia> a tots cayres amanera de taulell de stachs/

[fol. 110v] [1.3] De sembrar Vinya

Sembrar pots vinya prin dels pinyols o grans qui son dins lo gra del rahim e com seran ben sechs sembrels e exits costoheix los e fer sen ha vinya. Empero no leuaran iames rahims si donchs no son los ceps empaltats

[1.4] De plantar parra

Qui vol fer parra marauellosa prenga huna verga de parra blanca e altre de parra negra e plant les el mes de març axj com crexera<n> vage les cordellan e tallen les fulles axi co<m> iran engruxa<n>t e met hi canons de canya e que sien de son molle E axi com la parra crexera axis pegara dintre lo cano la huna verga ab laltre dementre que seran en lo motle d<e>la cana e tant stro que la verga sia rodona e com sera grossa axj com vna a **[blank]** quada brot persi sera de sa natura E pe<n>s la de tallar a la peguadura e quant la haura tellada pens la

de regar e leix la pujar hon se vulla e quantes brochades tendra de valor leixar les hets de ij. en ij. mans e la parra que sera ben pensada e be regada el ram brotat fara hun rahim blanch altre negra e aquell que sera dela sua natura que encertera en la pagadura sera del rahim la hun gra blanch e laltre negra E com aço sera vist tal totes les altres natures lexen aquella

[1.5] De plantar parra primerenqua

Si vols que los rahims vinguen ab les cireras planta huna parra **dullerol** a la rail dun cirer o parra de tripol e barrina lo cirer a hun palm de terra e pas la parra per la barrinadura del cirer ço es p<er> lo forat d<e> part a part E la parra ira engruxant elo forat ira trenquant com lo forat sera trencat talla la parra ala rail e vendran los rahims ab les cireras.

[1.6] De morgonar vinya

Morgonar vinya se deu fer en luna vella perço q<ue> la sarment nos trench e deu se gitar tot lo cep e fer aytants caps com necessarij sia.

[1.7] De exobrir vinya

Exobrir deu hom les vinyes apres que son veremades car deles bones lauro<n>s que hom los pot fer es lo exobrir E diu lo exemple dela vinya **quis vulla me cau ab que monsenyor me pot em exobresca coujnement prego<n>**

[1.8 De podar vinya]

Podar deu hom les vinyes en dos mesos del any ço es en lo mes de dehembre e en lo mes de Janer mas mes val en lo mes de dehembre p<er> ço com los ceps podats de dehembre fan los rahims p<us> grossos e les s<ar>ments [fol. 111r] broten abans e abans maduren Jtem que en lo gra no haura sino hun pinyol/ o dos/ La podaho del mes de Janer fa molts rahims mas fals menors e ab molts pinyols Tot podar se deu fer en la luna vella E deu se hom gardar que no pot hom en Lo Jorn que es plena Car lo ple dela Luna no val ales plantes si hom les tocha ans los nou Mas pessat aquell dia es bo lo podar tota hora e com p<us> prop es dela plena val mes lo podar Empero les vinyes velles deuen esser podades a cap de dos/ o de tres anys en la Luna noua p<er> renouellar empero tota hora haia la Luna mes de .vij. Jorns La podaho dela Luna vella fa sarments e rahims grossos e bells Ela podaho dela Luna noua fa molts rahims menuts e moltes serments sotils deu se guardar lo qui poda de esquexar verga ne brocade en lo cep Car nafra e fa li gran mal mas deu lo serrar ab coltell serrador/ o tallar

ab coltell gentilment Empero **la vinya no es ben podade tro que es cauada**

[1.9] De podar picapolla

Quj vol podar **la dite planta** en manera que hom la nodrescha dret ab cep redo e puyes que hom li iaquescha quantes serments ho caps volra metre sin hi hauie .L. saluant vns prims que son (^brots) borts e que la podaho no sia rodona ans sia larga

[1.10] De cauar vinya

Cauar vinya deu hom de mijan Giner tro a mijan ffebrer/ e encara per tot ffebrer com dequjauant borren les vinyes e noy deu hom entrar E diu hom en lo eximplj **Si mon Senyor me poda de dehembre/ o de Janer em caua en ffebrer vergonyam sera sino li vuple lo celler**

[1.11] De magencar vinya.

Magencar les vinyes lo mjllor temps es mijant Abril tro a x. de maig E deu magencar com abans fer se pot p<er> ço com val mes

[1.12] De agostar vinya

Agostar es lo mellor temps que hom pot fer a vinyes mijant lo mes de Juny e que no pas hom mes auant car aquesta es bona lauro E quj fara a vinyes aquestes laurons que demunt son dites en los temps que demunt son scrits sens tot dupte haura bones vinyes e pus verts que nengunes altres vinyes/ axj quels altres quj hauran vinyes e qui no saben aquesta manera deles laurons que demu<n>t son dites sen daran gran marauella

[1.13] De spampotar vinya

En lo principi de maig deu hom **espampotar** o **virbar** les vinyes ço es leuar ne los brots ques fan en los ceps en los quals no hage rahims e lexar hi los brots en que ha rahims e los que han a fer brocade en lany vine<n>t e los rahims e vergues e ceps que romanen sen mjlloren molt p<er>o aço deu fer hom que entena la podajo

[fol. 111v] [1.14] De femar vinya

Ffemar vinyes deu hom com son nouellament plantades e apres se poden femar de .vj. en vij. anys alguns hi meten ordj/ o faues/ o ciurons e aço com la terra es grassa Mas diu **palladj** que vinya

magra en terra seca no la deu hom femar p<er> ço com lo famar corrup la verema perque lo vi que hix es tot corruptut e guastat Mas diu **palladj** que qui vol engraxar vinya que sia en terra magra/ o secha que hom la sembra de sembre de lupins en lo mes de setembre e ala desexida de Abril tro a mijant Maig que los atramoços comensan a granar que hom fassa cauar la vinya/ e arrencar los lupins en guisa que romanguen cuberts de terra E aço engrexe e millore la vinya mes que negun famar que hom hj puxa fer emp<er>o fan arranquar los lupins abans que hom cau la vinya e ques cobren de terra Es ver que tota hora que hom morgona/ o met hom mallols en vinya se pot femar

[1.15] De gram e canyota a tallar e fer sequar

Diu **palladj** que qui en lo mes de Juliol com lo sol es en signe de capricorn gram e canyota que sia arrencat p<er> aytal signe null temps hi nexera<n> de aquelles rahils.

[1.16] Dels sturments ab que deu hom tellar les herbes dela vinya/ o camp de terra

Encara diu **palladi** que si rella/ o cauech/ o altre sturment ab que herbes se puxan tellar que com seran calts los dits sturments quels tempore hom ab sanch de boch tota herba que ab aquell sturment sera tellada null temps tornara metre rails Emp<er>o alguns dien quel sturment vol esser de coure mas es cregut que tant val de ferre.

[1.17] Que en Juliol no sia feta neguna cauaho

En Juliol no deu hom fer neguna cauaho ni laurar/ o en vinya niy deu hom en res tochar car molt dan hi fan quant hi toquen Jtem se deu hom gardar en lestiu entemps que la terra es calda com ha plogut e la pluja no es entrada molt que hom no fassa alguna cauaho p<er> ço com la terra exuta se mescla ab la mullada e es fet caliu e p<er> semblant hom no deu moure la terra en juern com es gelada p<er> ço com roman destrempada

[1.18] Quant es vna quarterada de Vinya

Quarterada de vinya de sort ha hauer .Lx. tires e de mija sort .Cxx. tires fan se en cascuna de sort xiiij clots que son .dcccxxxx. clots en cascun clot entren dos mallols que munten en sum<m>a .m.dc. lxxx. mallols/

[fol. 112r] **[1.19] Quants homens entren exobrir podar cauar/ e magencar huna quarterada de vinya**

En vna quarterada de vinya entren de exobrir tres homens de podar tres homens/ de cauar vij. homens a magencar tres homens

[1.20] De veremar vinya

Veremar vinya deu hom en luna vella p<er> ço com lo vi sen salua mils emp<er>o guardar deu hom tota hora que en lesperansa dela luna no pogues hauer p<er>ill dels dits splets a collir

[1.21] De saluar rahims

Si volets saluar rahims deuen esser collits en Luna vella e ans que sien massa madurs

[1.22] De collir molt vi/ o fruyt

Si tu vols culljr molt vi/ o fruyt costeheix e procura be les vinyes/ e hages vinyes jouens Car diu hom en lo eximpli **Oliuera de ton auj figura de ton pare/ e vinya de tu mateix** E si fas lo c<on>trarj faras ço ques diu **moltes filles e males vinyes desfan lalberch**

[2.0] Libre. segon. o segona. part. lo qual. parla. e tracta. de pla<n>-tar. arbres. e sembrar aq<ue>lls.

[2.1] Primo de plantar figueres

[2.1.1] Si vols plantar figueres planta les en la Luna mjnua de Giner E si vols plantar de squeix prin ne vna rama de qual natura te vulles esi nos vol acolzar dali hun pich en la squena p<er> manera que puxa acolzar e reblix los clots de terra E pots les de p<re>sent sporgar e cauar sopte que saho hi haura e que sien tengudes aprop tot aquell any de regar de mes en mes e de cauar p<er> ço que lo sol no puxa entrar en la terra. Jtem pots fer plantar de figueres en lo dit temps/ Jtem pots plantar tot arbre que pert fulla en la dessus dite Luna Sapies empero que de<us> guardar com arranquaras larbre que vols plantar que la part que te de sol ixent axi mateix la tenga la hon la plantaras

[2.1.2] Les figueres martiniques duren mes que nengunes altres p<er> ço fa bon plantar e puy empaltar les de qualseuol altre natura [fol. 112v]

[2.1.3] Qui vol que figures de p<ar>atge axi com Julies e daltres que ni ha de diuerses natures retenguen les figures el dia de sanct Johan de Juny culla deles cabrafigures e sien enfilades en fils lonchs e posen ne p<er> moltes branques daquella figuera quj no atura figures e sens dupte retendra les

[2.1.4] E si vols q<ue>les figures primarenques maduren punxats les ab hun burquany ab hun poch dolj/ o ab burquany de teix sens olj e valran ne mes

[2.2] De plantar taronger

Primerame<n>t si vols plantar taronger plantal en la luna crexe<n>t de Janer e posa la ala part que es vers lo sol ixent que sia tornade aximateix e sia cauat lo teronger adarredor en guisa que al arrenchar no lj tallen les venes sino com menys puxe<n> e que fassa enguisa que ab la çoqua e ab les rails romanga molta terra e axi com jran descobrin axi liguaras ab cordes e com sera ala derrarja quel arbre sera arrenquat met hi dei<us> hun cabas p<er> tal que la terra no sen caygua e ligual be car si la terra d<e>les rails se mouja seria perill de p<er>dra larbre e allj hon lo metras hagey bon clot e puys be piquat e puys met hi larbre e picha be la terra quey metras enguisa que vent nj altre cosa no lj puixa noura e gordal que nol somogues p<us> njl toch null hom car lo toquar li es p<er>ill gra<n> E axi mateix se pot plantar a .xv. dies ans de sent Miquel e xv. djes apres en la luna crexent

[2.3] De plantar limoner

Si vols plantar limoner faras axi mateix com has del taronger

[2.4] De plantar poncirer e aranger

Si vols plantar poncirer e aranger plantals de staques (^s)(o)[e]tils aprop de reguar

[2.5] De sembrar tarongers limoners poncirers e arangers

Qui vol plantar (a)[o]l(~)s sembrar tarongers limoners poncire[r]s/ o oranges prenga taronges/ o dels dits fruyts assahonats/ o hage dels grans de aq<ue>lls e sembrels entran ab fems e reg los hi haura dels dits arbres sens falla e aço en La Luna noua de Janer

[2.6] De plantar cirer/ o ginioler

Qui vol plantar cirers/ o giniolers plant los en la terra cascarrera en La minua de Giner e carragaran molt

[2.6.a] [^2 De plantar roses]

[^2 Qui vol plantar roses plant los en la luna vella de janer]

[fol. 113r] **[2.7] Qui vol plantar pomers e maçaners**

Qui vol plantar pomers de prada/ o aygues pomes/ o maçanes plant les en la Luna minua de Janer e si fer se pot no les regues sino dues vegades en lany e seran saboroses e nos corqueran

[2.8] De plantar pomes de parais

Si vols plantar pomes de parais e seran marauelloses hages la rail del plantan<us> e hages la millor que pusques hauer e sia fresca/ e planta la/ e met hi .iiij. o .iiij. pinyols de datils de punta en sus e sian fiquats be dins en la rail e sia cubert de terra prop de aygua e fara<n> pomes marauelloses e son bones de maniar quant les la **[blank]** veuras hi lo crusifixi dins la poma

[2.9] De plantar pomes de lombardja

Si vols plantar pomes de Lombardja hages ne planter E es cosa marauellosa q<ue>lo pomer nos fa maior de dos palms dalt al mes creixer e fara moltes vegades ensemps fruyt e flor e fa cascun pomer de xx. en .xxx. pomes ensus e son grosses e fort fines e saboroses e adorants e pot se tenjr lo pomer en hun test dalfabega ala finestra/ o en cambre E poden sen hauer dela Ciutat de **Genoua** e sino hages dels grans deles pomes e sembrals

[2.10] De plantar magraners

Si vols plantar magraners plantals en la Luna vella de Janer e pots plantar los arbres/ o staques dels dits magraners de bra<n>ques quey hage del vell e del Joue

[2.11] De plantar magraners sens pinyol

Si vols plantar magraners q<ue> fassen belles magranes sens pinyol talle huna verga de magraner e fen la p<er> lo mig **axj com a vima** ab huna puncta de coltell e trau lj [lo] cor e puys tornala ajunhir e puys ligala. be stret de cap acap e planta la les magranes q<ue> fara<n> seran sens pinyol

[2.12] De plantar morers

Qui vol plantar morers prengua trossos de fust de salzer vert fresch e barrin lo de hun loch en altre de dos en dos djts E pren lo squeix del morer de part apart pot ni metre qua<n>t se vol e prenga lo fust ab lo squeix e plant lo dei<us> terra enguisa que no sien los brots sobre terra e pendran tots E de parres/ e de cirers pots fer altre tal

[fol. 113v] [2.13] De plantar morers p<er> via/ de planter

Aquells qui volen plantar morers p<er> ço q<ue> hagen fulles p<er> dar ne a ma<n>iar als cuclos de que fan **la seda** prenguen les mores com seran pansides que cauran a terra e hagen cordes daspart e freguenles ab aq<ue>lles mores e stogen les stro al mes de ffebrer e el dit mes faran ne almaxera en fems molt podrits/ e mesclat ab homania e de .viij. en viij. jorns quel regues e posa lalmaxera en loch que nolj do vent serç nj tremuntana e stigue en loch que no lj do lo sol e denjt q<ue> sia cubert axi com almaxera de carabaces faent aço hauran fulles ans quels cuchs isquen

[2.14] De sembrar arbres/

Quj vol hauer pins e datil e castanya e amellers e noguers e guarroffes e carrasques/e oliueres e lorers sembra qualque fruyt q<ue> vulles dels demu<n>t dits en lo mes de Janer/ o de ffebrer com La Luna hage x. djes que sia girada tro en xv. e guardat com las plantaras que no les metes p<us> pregon de dos djts en traues e posa la hon seran plantats vna verga p<er> senyal

[2.15] De pins

Guardar deu hom que los pins no sien tresplantats p<er> tal com no viuen Jten deu hom metre .iiij. o .v. pinyols com hom los planta e no sien mesos los pinyols al foch mas sien trenchades en altre manera emp<er>o alguns sembren los pins en lo mes de setembre com hom sembra lo forme<n>t o lordj Jtem deles castanyes sien ne meses dues que sian del any mateix com pus fresques les pusques hauer

[2.16] De plantar cipresses

Los cipresses sembrat los en terra famosa mesclada ab bons fems podrits/ e reguat los ab aygua e ori de fadri poch Jtem en altre manera hages deles no<us> assaunades e seques e traune los grans e mit los en aygua quey stiguen .iiij. o .v. jorns/ e tils en loch humjt e ruxals ab aygua/ e en apres plantals e reguals ab aygua solament e com los volras trespla<n>tar

tresplantals en Luna crexent de Janer/ o de febrer que hage x dies
que sia girada

[2.17.] De plantar oliueres

[2.17.1] Si volets fer planter de oliueres veres prenets las rames grosses que sien e serrat les mig cada huna de aquelles e soterrat les totes e fernets planter e quants brots guaran nodrir los hets/

[2.17.2] Jtem si vols plantar oliueres ab rails/ o menys de rays fets hun clot que hage .v. palms de pregon e met acada oliuera dues carraguas de pedres codices ab la oliuera en semps e puys gitay terra dess e trapijay be que vent ne neguna cosa no la puxa moure/ e ti les aprop de reguar tot aquell any/ e de cauar de mes en mes e planta les en Luna crexent e de Març

[fol. 114r] **[2.17.3]** Jtem si en alguna oliuera vera ha en la calç plansons que sien grossos axi com la rama tallat los ab tanta rabaça com poreu/ e meteu cascun en son loch fondo vna cuyrada de terra altre de pedres segons que dess es dit

[2.17.4] Jtem preneu branques jouens axi grosses com lo braç tallat les en rodo e fet lo clot fondo e al sol del clot feu hun altre clot de dos palms de la amplarja que ha ops la rama e farsiu lo be de pedres e donaulj ab vna barra e dalj ens fets cuyrades de terra e de pedres segons dit es dess

[2.17.5] Jtem en altre manera prin polanch de oliuera axi com lo braç e sil vols acolzar ligala a dos palms en dos lochs e entre les liguadurs lexan tant de freu com lo polze dample e ala part que deu jaure la branca da ljun pich e doblegar e acolzar sa mjllor e puys rebbleix la de terra e de pedres segons dit es dess

[2.17.6] Jtem si vols que les oliueres leuen tots anys oliues fema les e laura les cascun any e hauras molt olj

[2.18] De plantar albers/

Albers pots plantar en aquesta manera que hages dels plansons deles alborades ab les rails dels pus lisos e dela millor natura que puxes hauer e plantals atires Jtem en altre manera hages deles branques dels millors e pus lisos que trops que sien axi grossos com vna asta de lansa/ o de dart e fes ne trossos de tres/ o quatre palms de larch/ e ficals en terra e donals ayga per los solchs e tires specialment Lo primer any/ e dalj auant semblant car arbre es que vol molta ayga e plantar los has enla Luna vella de Giner e de dehembre

e aquests dels troços son fets abans quels altres ab rails

[2.19] De plantar e sembrar murtra

Murtra hi ha de dos maneres e de qualet vulles pren ne deles branques que hagen rails e planta les en la Luna crexent de Giner/ o de febrer Jtem pots hauer deles vergues primes e grosses e fen trossos de tres palms e plantals en terra e dals molta ayga e viura e pots plantar les djtes staques en la luna crexent de dehembre/ Jtem sin vols sembrar prin dela laur dela murta e sembra la en terra que hage hun poch de fem e arena e donals aygua e hauras murtra e aço en la Luna crexent de dehembre/ o de Giner/ o de febrer/ o en lo temps enques sembra la alfabegua e pot la sembrar en roses axj com alfabegua

[2.20] De plantar vimens

Vimens se poden plantar en aquesta manera prin dels vimens vells p ço com son millors/ e fen trossos de dos en dos palms e ficals en loch humjt o quen pas aygua e pots los plantar en la Luna vella de Giner/ e en aquella mateixa se deuen podar/ o en la de febrer

[fol. 114v] [2.21] De plantar canyes

Canyes se poden plantar en dues maneres la primera prin deles rails d'altres canyes e planta les en loch que sia vmt/ o quen pas aygua de prop La segona manera es que hages de les canyes/ e quen fasses trossos/ e plantals e brotaran e metran rails

[2.22] De plantar bardia

Qui vol plantar bardia fassa huna cequia e prenga deles mores deles bardies e frech ne sogues daspart e meta les en la dite cequia de lonch e fich hi staques de magraner/ e deu se reguar e aço fassa en lo mes d' maig e brotara e fara bona bardia

[2.23] De plantar/ o tresplantar arbres que no leuen fruyt

En la Onzena luna del mes de Març tresplanta arbre que no fassa fruyt/ e en aquell any fara fruyt

[2.24] De plantar arbres

Totes plantes de arbres se façen en luna crexent com ha .x. djes que es girada entro en la luna plena de cada luna els arbres e les vinyes viuran e carregaran Emp'o qui planta arbres deu fer

quels meta en bona terra e fer se han millors que altres arbres.

**[3.0] Libre. terç. o tercera. part.
lo qual. tracta. dels. arbres.
uinyes. e parres. e ortalices.
a empaltar**

[3.1.1] Com vol empaltar dues coses deu hom guordar la primera quel arbre que hom vol empaltar que sia en saba la segona quel exerç que hom vol metre que no sia bro(c)[t]at nj hage vbert lo borro mas ques aparell de brotar que mes val que no hage lo cap gros ne jnflat e aço deuets fer maiorment en lo mes de febrer tro ala fffesta de sanct macia la qual es a v djes dela desaxida de febrer e aço fa avagades acuytar e auagades atardar segons los arbres que cuyten a brotar os tarden e segons lo linatge del arbre axi com amellers que fan empaltar en Giner e cire[r]s q<ue> fan empaltar en la entrada de febrer de tals nj ha E aço es segons ques cuyte<n> os tardan Mas ver es que la maior força dels arbres que no tenen fulla (^es) axi com pereres sarmenyeres e daltres arbres magraners fan empaltar entorn la festa de sanct macia

[3.1.2] Los exerços que deu hom empaltar deuen esser de hun any pessat e que sien be spessos ab borrons e que sien sforçats e que hom los prenga deues lo sol ixent en lo mes de febrer deu hom empaltar en lo tronch/ o en la scorsa

[fol. 115r] **[3.2] De adur ampelts/**

Si vols a portar ampelts de vna terra en altre que sia luny prin los empelts tots pleguats/ e vntals los caps insans ab mel e puys mjt los en vn terraç en manera quel sol nols toch e pots los a portar hon te vulles

[3.3.1] De empaltar figueres/

Ffigueres fan empeltar entorn la fffesta de sanct Johan babtiste del mes de Juny e son tres maneres de empaltar La primera es scorça entre lo fust e la scorça/ La segona entronch fes mas deu lexar lo cor dela vna part ab exerç o ab agulla longuet/ La terça es scut ab lull que hom met dei<us> la scorça del arbre e aço se fa maior me<n>t en figuer<e>s e oliueres Emp<er>o los exerços que hom deu metre deue<n> esser de vn any ço es que deue<n> esser nats en lany pessat e sien ben spesses de borrons e que hom los prengua del sol ixent e en aquell sol los torn

[3.3.2] Axj mateix figura se empelta dela entrada de maig stro al dia de sanct barnabeu e si mets empelt de fust vell met lo en brot vell E brot nou en brot nou e tota hora en Luna vella axi mateix la pots empeltar dela fffesta de sanct barnabeu tro a viij dies pessada la fffesta de sanct Johan e guarda quel scudet no sia foradat ne tochat de pedra e viura

[3.3.3] Jtem se pot empaltar figuera al entrant de Abril de agulla entre lo tronch/ e la scorsa a vn palm e mig de terra p<er> ço com tem molt de vent

[3.4] De empaltar figuera de buriçot que sia primarenqua/ o tardana

Si vols empaltar figuera de buriçot que sia primarenqua empelta la en figuera albocor loral/ o cocorella blanca e hauras figures primarenques de buriçot. E si vols que sia tardana en figuera borda

[3.5] De empaltar figuera en altre arbre/ q<ue> no sia de sa natura

Si vols empaltar scudet de figuera en altre arbre que no sia de sa natura empelt lo en lo mes de març en luna vella com larbre sera en saba e fara les figures ten grosses com alberginjes e tan amargues com fel e quin vulla menjar apperell se de hauer corrença

[3.6] De empaltar peres sermenyes e codonys/

Qui vol empaltar empelt les en lo mes de març en Luna minua com sien en saba e sermenyes/ o codonys/ e tots aquells podets metre o empaltar de tota natura darbre que cloffoll no hage exceptat no-guer

[3.7] De empaltar peres en roure

Si vols peres de saluar e Juernesques/ empelta en roure/ o en carrasqua entre lo fust e la scorça axi com oliuera e saluar san tot lany.

[fol. 115v] **[3.7] De empaltar pera en tronxo de col**

Si vols empaltar parera en tronch de col e pendra sens falla de<us> fer axi tu pendras la pus grossa col que trobaras e talla la entre dues terres e puys leua la terra a la redor e fen la p<er> mig en guisa que no toque al cor del tronxo que es flach e fes q<ue> la fenadura sia mes a la vna part que ala altre e puys met dues/ o iij agulles segons q<ue>lo tronch dela col sera e pensal de reguar e de cauar/ e hauras bones peres

[3.8] De empaltar pomers

Qui vol empaltar pomera en altre pomer empelt en lo mes de març e de Maig hauent hi saba en Luna vella

[3.9] De empaltar pomers en garauler

Empelta pomer de padro en garauller e les pomes saluar san tot lany

[3.10] De empaltar pomers en baladre

Qui vol empaltar pomers en baladre empelt en lo mes de març o de Maig e empelt les de staqua entro lo fust e la scorsa e les pomes que lauara seran amargues e son molt bones a tot enfit p<er> vell que sia e empelt les en Luna mjnua

[3.11] De empaltar morer blanch en negre

Qui vol empaltar morer q<ue> fa les mores blanques/ en morer q<ue> fa les mores negres/ e morer que les fa negres en lo qui les fa blanq<ue>s o de hun en altre qualseuulla empelt lo en la Luna vella de Giner/ o de ffebrer quant conexera que hi hara mes saba e empelt lo de scudet/ o de agulla entre la scorça e lo fust tot morer empeltat fa mes mores/ e mjllors

[3.12] De empeltar presseguer en condonyer/ e en prunera

Qui vol empeltar presseguer en codonyer/ o en prunera empelt de staqua en la Luna crexent de Març ans que giten e seran los pressechs semblants en color/ e en sabor de codony

[3.13] De empeltar presseguer que fassa los pressechs sens pinyol

Qui vol fer ab mestria empelts de pressaguer en axi que lo pressech no faça pinyol prenga hun vime e plantel de abdosos los caps enguisa que fassa arch apres de terra hun palm/ e deuell larch sembra dos/ o tres pinyols de pressechs que sien bons e com sien exits aquell que pus dret sera e millor pas per mig del arch del vime barrinat/ e fassa en guisa que p<er> mig del vime [fol. 116r] pas e per temps auant com lo vime deura degollar al presseguer axiq<u>e sera pugat tall lo p<r>essaguer deuell larch poch a poch e les rahils del p<re>ssaguer puyt morgan lo p<re>seguer enguisa q<ue> tot lo vime sia dei<us> terra e quants p<re>ssechs fara tots seran sens pinyol Aq<ue>sts p<re>ssechs seran medecinals atota p<er>sona q<ue> hage enfit que lin donen p<er> lo matj en deiu ab hun poch de brou de gallina e guarra tost

[3.14] Que lo p<r>esseguer dur molt

Si vols quel presseguer dure molt/ e tenga Jouent barrinal en guisa q<ue> la barrinadura li toch al cor e **viura gran temps**

[3.15] Que los p<re>ssechs sien bells.

Si vols p<re>ssechs bells quant lo p<re>sseguer sera be carragat en lo mes de maig leua dels p<re>ssechs tro ala maytat e los que romandran seran molt bells

[3.16] De empeltar alberquoquer en altre alberquoquer/ o en prunera.

Tu pots empeltar alberquoquer en qualseuol altre alberquoquer o en qualseuol natura de pruneres en la Luna crexent de Març

[3.17] De empeltar nespler en p<re>sseguer / o en codonyer

Tu pots empeltar nespler en p<re>sseguer e en codonyer e aço en la Luna crexent de març ans que los borrons sclaten e de<us> los tenjr aprop de reguar

[3.18] De empeltar alberquoquer en cirer

Empelta alberquoquer en cirer e son bons/

[3.19] De empeltar garroffer

Garroffer bort se empelta en lo mes de març/ o de maig en la Luna crexent de scudet/ o de brocha axi com oliuera entre lo fust e la scorsa

[3.20] De empeltar ameller en garrofer.

Ameller se pot empeltar en garrofer en la Luna Vella de dehembre/ o de Giner e fara fort belles ametles

[3.21] De empeltar ametler en si mateix e en p<re>sseguer.

Si vols empeltar ametler en ametler o ametler en pressaguer e de ametler vols fer alberquoquer amarch/ e los albercochs seran saborosos Quj pendra los empelts de aquell mateix e de aquell ametler sera lo pinyol dolç e pot lo hom empeltar en Luna mjnua/ e en lo mes de març

[fol. 116v] **[3.22] De empeltar/ o emprenyar palmera.**

Qui vol empeltar/ o emprenyar palmera en lo dia dels rams/ pre<n>ga dela flor dela palmera mascle/ e puja en la palmera femella e obrj les fulloles ab dela palma/ e ells p<er> si com degen obrir tancharan la palma e romandra de bona manera

[3.23] De empeltar p<re>sseguer

Si vols empeltar presseguer en ametler etc

[3.24] De ampeltar noguer.

Si vols empeltar noguer q<ue> sia cobe(u)[rt] de bones no<us> molles/ o altres talla les rames en mig de cascuna rama/ e barrina e met hi vna nou en la barrinadura e que li vengue be a motle que no sia massa gran/ o pocha e met ley aforça a manera de ampelt e fara aytals no<us> com hj metras/

[3.25] De noguer q<ue> no fa No<us>.

Qui ha noguer que no fa no<us> barrin lo en guisa que la barrinadura plech al cor e fara bones no<us>

[3.26] De empeltar Oliueres.

Oliueres fan empeltar axi com la figuera en lo mes de Abril axi mateix se pot empeltar en lo mes de maig en ans que isqua de flor de scudet/ o de broqua entre lo fust ela scorça

[3.27] De Oliueres que no leuem be/

Oliueres que no leuen be fes les exobrir e cascat los be les rails/ e gitat hi vna fanequa de sal e regat les de mes en mes e com les regueu cauat les de saho e carragaran be

[3.28] De Oliuera ques vol morir

Oliuera ques vol morir barrina la e guarra del mal

[3.29] De empeltar magraner

Si vols empeltar magraner empeltal en Luna vella de maig com esta en flor e pots los empeltar de scudet/ o de broque

[3.30] De magranes ques fassen grosses

Qui te magraner en casa/ o en ort pot collir deles magranes les que volra e les que romandran ab volentat ans ques obren met cada huna en vna olla ben tanquada e faran se ten grosses com la olla

[fol. 117r] **[3.31] De empeltar taronger.**

Si vols empeltar taronger en poncirer empeltal a xv dies ans de sanct johan e xv. apres/

[3.32] De empeltar limoner

Si vols empeltar limoner en poncirer/ o en aranger empeltal en lo temps que has oit del taronger e fa empeltar de scudet E si vols empeltar de brocha met lo entre lo fust e la scorsa axi com oliuera en luna crexent

[3.33] De empeltar vinyes.

Qui vol empeltar cep de vinya empelt lo en la Luna vella de Giner

[3.34] De empeltar serment que faça lo rahim mig blanch e mig negre/

Si vols empeltar sarment q<ue> sia ab lo rahim **mig blanch e mig negre** com sera madur prin la maytat de hun brot dela serment bla<n>cha e la maytat dela serment negra e aiusta les dues miges parts e entrey subtilment vn brot en vna serment axi co<m> empeltarjes figueres ab scudet e posay en dues les miges parts sobre aquell brot/ o ala sarment que tret naura e ligals subtilme<n>t e viuran e sera lo rahim que de aqui axira mig blanch e mig negra quant sera madur

[3.35] De empeltar rahims merauellosos

Qui vol fer rahims marauellosos que sapien a mosquet/ o a clauells/ o a gingebre/ o a pebre/ o almesch/ o a mostalla prenguen lo cep en lo mes de març com los ceps corren aygua e sien en saba barrjn lo entre dues terres e entre la barrinadura tro al cor/ e vimplila barrinadura de qualqua salsa se vulla molta e sabran los rahims/ a aquella salsa quey metran/

[3.36] De empeltar parra.

Si vols empeltar parra talla la en alt en lo lis que trobaras e afaytala e abans quela fenes/ ligala ab corda a vna ma de uall la telladura/ e cada agulla no hage sino hun nuu e en cada braç met dues agulles/ e si lo bras es prim mjt nj vna e pensala de stopiçar e de ambragoar entorn les agulles e les cordes de cada part

[3.36] De empeltar reggla gen<er>al

Tots arbres de qualseuol natura sien fa millor e pus bell fruyt
si son empeltats que si no son empeltats/

[fol. 117v] [3.37] De cullir fruyta p<er> saluar

Tota fruyta que hom vulla per saluar axi com magranes pomes
peres e altres fruytes semblants deuen esser cullides en La
luna vella e deu les hom cullir que no sien massa madures

[3.38] Deles natures darbres que leuen fruyt

Deus tu saber que .xxx. natures son de arbres fruytes e de aq<ue>sts
nj ha .x. dels quals menge hom lo fruyt lo dins e lo defora E
altres .x. que menge hom lo defora e no lo dins E altres .x. q<ue>
menge hom lo dins tan solament

[3.39] Dels .x. fruyts/ que me<n>ge hom tot

Primerament lo rahim figua poma pera mora arboça serua
codony poncir limo

[3.40] Dels .x. fruyts que menge hom lo defora

Lo pressech datil cirera albercoch ginjol pruna nespla oliua poma
pressech ledo

[3.41] Dels .x. fruyts que me<n>ge hom lo dins/

Malgrana pinyo ametla festuch castanya nou auellana glan
taronja fayons que es fruyt de faig

**[3.42] Son quatre arbres q<ue> fan hun fruyt
en vna fulla**

Los arbres son aq<ue>sts carrasqua roure alcornoq que fa lo suro cos-
coll e tots aquests fan bellotes/

[3.43] De arbre q<ue> fa fruyt e no fa flor

Tots los arbres del mon que leuen fruyts fan(^s) flor ans dels fruyts/
E les figueres fan fruyts/ ans que flors/ la raho p<er> que/ si es per
la sua let e calor que tene<n> en elles matexes/

[3.44] De empeltar carabasses.

Aquel qui vol empeltar carabasses/ prenga dela lauor deles carabasses e haia vna rahil de cogombre amarch/ e tall li lo cap/ a la rahil e faça li clots/ en la rahil/ e en los clots meta hi los grans deles carabaçes e meta ho tot dei<us> terra femada e les carabasses seran amargues / e quin manjara aparell se de hauer corrensa

[3.45] De empeltar porros/

Si vols q<ue> los porros sien grossos/ fes hun tall al mig de cascun porro e met hi huna tellada de raua e cobrels de terra e seran fets grossos/

[fol. 118r] **[4.0] Libre. quart. o. quarta. part. en. lo. qual. es. tractat. del. cultiuament. dela. terra. e sembrar. forment. ordi. e altres blats. grossos. e menuts. e legums. segons. se segueix.**

[4.1] De sembrar forment ordi spelta auena centeno e altres sements

Sembrar deu hom forment ordi spelta auena e centeno que senten de dos sti<us> e seran millors/ p<er> ço diu laxinpli a sent Matheu sembra del blat teu la qual festa es .x. dies ala desexida de Setembre Tot splet primarench val mes que lo tarda Emp<er>o tu de<us> considerar si sembres/ en terra freda temprada/ o calda/ En lo terme dela vila de sent Matheu lo millor temps es/ xv. jorns ans de Omnju<m> sanctor<um> e xv. djes apres/ E perço diu laximpli qui primer neig primer peig E diu mes tart/ o temp<ra>. en saho gita ton gra E diu laragones sembra tu trigo en lodo e ordio en poluo E diu mes si quers mas valer que tu vezino sembra mas ordio que trigo E deu se sembrar ordj e auena en la Luna vella Emp<er>o de<us> guardar q<ue> les lauors sien nouelles.

[4.2] De sembrar mjll e tramella

Sembrar deu hom mjll e tramella mjant Març e cull se en lo mes de Agost e la tramella p<er> semblant E nota vna cosa marauellosa del mjll que no es negun dels blats que tant se salua Car ell (se salua) es pot saluar en graner/ o en cija .C. anys/ E perço los gra<n>s senyors ne fan forniment en llurs castells/ forçes e quasi tresor/ p<er> ço q<ue> aq<ue>lls quj tene<n> les dites forses se puixe<n> defendra de fam en lo temps d<e>la neçessitat E axj mateix se conseruen p<er> lonch temps/ atremuços fesols e ciurons/ e encare garrofins/

[4.3] De sembrar dacça

Dacça sembra hom en lo principi del mes de Abril Jtem panjs se<m>bra

hom mijant Juny/

[fol. 118v] [4.4] De sembrar alfalfeç

Alfalfeç se vol sembrar en lo mes de Març en lo principi e vol se sembrar mesclat ab ordi per tal que en altre manera al primer que se segueix nol cobren les besties p<er> tal com es amarch el altre dequiauant es molt bo E vol se tenir molt aprop de reguar Jtem se vol molt laurar la t<er>ra depuys ques sembra e femar molt de manera que quaix tot sia fem e laurar la terra ensemps ab lo fem e laurant ques mescla be lo fem ab la terra E vol se sembrar en loch/ o terra que hage reces e sia calda en manera que vents nj frets en sp<eci>al tremuntana nol toquen e dura si nol arranques viij./ o x. anys/ e pots lo seguar tots anys vij. o viij. vegades pero regant lo decontinent que es seguat ich

[4.5] De sembrar tramuços

Atramuços sembra hom en la derrarja de Agost/ o en lo principi de Setembre per manera que senten de dos sti<us> e deuen se sembrar clars/ e ret vna mesura xxv/ o xxx mesures si bon temps han

[4.6] De sembrar legums/

Sembrar deu hom faues en Luna vella/ de Setembre e si les faues son velles no duptes de sembrar les car tant be/ e mils jxen que les nouelles e si les entrecaues com son exides e apres dues vegades not costeran tant com (^si)[^e]n huna entrecauaho com son grans/ Jtem ciurons/ e lentilles sembra hom en lo mes de Giner/ Jtem guixes se deue<n> sembrar en lo mes de març/ Jtem feçols sembren alguns en Març ab les dacçes/ e altres en Maig Es ver que tot legum seuol sembrar en terra femada e son mjllors de coure/ Jtem pesols.

[4.7] De guaratar e laurar

[4.7.1] Si vols fer bon guaret p<er> al any vinent a sembrar blats tu de<us> come<n>sar en lo mes de Dehembre/ o de BLNK. ans dela f festa de Nadal deu hauer vna rella e dallj auant dales li axi com conexeras q<ue> face a fer ans q<ue> les herbes/ hi sien grans/ ne hi puxe<n> granar Car lo prj-marench guaret sta tot lany fresch e si sta carragat de herba spleta molt la terra e trauna la freschor e la humjditat/ e no si fa tant be lo blat Empero la rella de maig es fort p<ro>fitosa E p<er> ço diu laximplj de maig rella E de sementer orella E guardet que noy faces lobada Car sin fas/ noy faras bona falcada

[4.7.2] Dir vos he dela terra arenisqua com proua p<er> a pa lauran la be de sanct Iohan tro a sanct Miquel e aço que hi volrets sembrar sia primarench e sobrefamat la faç dela terra e consentir vos ha a tot ço quey sembrarets

[4.7.3] Sapiats que si en la terra que sia forts de laurar fets bon guaret haurets molt pa e si es terra de regadiu siy gitats forment e son moltes pluges afollar sa

[fol. 119r] **[4.8] De famar camp de terra**

Si vols famar camp de terra femal p<er> equal/ e nol te qual famar de iiiij. a<n>ys Cert es que camp famat ret mes blat que aquell que no es famat Car lo fems/ fa molt fructificar la terra e lo pa es molt tou e bo\

[4.9] Qual fems es mjllor.

Lo fems de coloms e de exerrj que es fems de moltons de ouelles de cabrons e de cabres es molt bo e calent mas lo pus trempat fems es lo ques fa en los stables deles besties que mengen palla/ e ciuada/ e lo pus sotil es dels bo<us> e dels porchs. Jtem lo fems dela palma es calt e ha p<ro>prietat que mata los carts/ e la junça Jte<m> si vols fer en lo teu camp alls/ es mjllor que femar car podrix la terra e scalfa/ la e sens dupte fa la molt fructificar E semblament fer hi faues/ e entrecauar aquelles

[4.10] De engraxar terra

Si vols engraxar camp de terra que sia magre sembra lupins q<ue> son atremuços en lo mes de setembre/ e en la exida de Abril tro mijant maig fes los arrenquar e star al sol hun dia/ o dos/ e en apres fes laurar lo camp enguisa q<ue> los lupins sien cuberts de terra e aço val molt a engraxar la terra/ e a ociure les males herbes

[4.11] De virbar blats/

[4.11.1] Virbar deu hom los blats com son queu com crescuts/ e que la terra no sia blana nj dura sino de bon temps e deuen ne esser leuades totes les herbes que fan nosa als blats e en special los que fan nosa ala falç Guardant se que al tallar/ o arranquar no facen mal a les rahils dels blats/ E per semblant deu hom virbar e entrecauar los legums/

[4.11.2] De Juliol que la terra es molt calda no deu esser laurada ne que haia plogut car es fet caliu en aquell temps e destemps e nou molt ala terra

[4.12] De segar e batre tots blats/

Segar e batre deu hom tots los blats/ en Luna vella p<er> ço com mjls sen saluen

[4.13] De saluar blats

Tots los blats/ fan be a sequear e a refredar ans q<ue> hom los stoig e saluen se mils/ pero alguns diuen ques saluen be si hom los stoja calents/ ab que sien ben sechs/ Si en les boques de les gerres/ o de les ciges/ hon stiga blat poses cendra/ o arena/ fa saluar lo blat E si en graner hon stiga blat poses fulles de mata/ o de noguer semblant ment lo fa saluar/ Jtem si mets en huna cija cent caffisos de forment sobre tot lancey hun cafiç de mjll e fa molt be saluar e aço faras segons mes/ o menys q<ue> sera lo blat

[fol. 119v] [4.14] De saber quants caffisos ret huna mesura de sembradura

Dich que en la vila de sant Matheu bones terres ab comjnsals hun cafiç de forment ne ret .vj. cafiços/ e ordi hun cafiç ne ret viij. E tramuços en terra arenischa e calenta axi com Cabanes hun cafiç ne ret xxxv. en xxxx. cafiços

[5.0] Libre. quint. o. quinta. part. del. libre. en. lo. qual. se. tracta. de. sembrar. e. pla<n>tar. cols. e. moltes. natures. de. ortalices.

[5.1] De cols de Juern.

Primerament de cols que son bones diuern ço es que hom les menge en aquell temps/ sembra les hom mijant Juny en la Luna vella e quey hage bon guaret feyt ab vores/ e ab fems couinentment no massa e fan a reguar soujn E deuen se tresplantar de mijant Agost amijant setembre en la luna vella e no volen molts fems E al tresplantar molt mes que al sembrar e reguen se de .iij. a .iij. dies tro son ben p<re>ses puys fan areguar dues vegades la setmana e nos deuen metre massa pregon car no sen fan tant be p<er> ço se sembren en la Luna vella E si tresplanten que no spiguen tantost com ferjen en la Luna noua nj argullen tant de creixer en alt nj son tant longues/ com serien e si per ventura hi romanjs planter que no fos bo ab les altres planta les/ hom auant tota hora que sia a plantar e seran bones a pascha si seran tart plantades E si les dites cols han la cama massa longa al plantar façe les hom que de aq<ue>lla part hon deu venjr laygua al reguar tenga lull car vinent laygua les dreçe

[5.2] De cols de pascha

Si vols cols bones al pascuor sembra les en lagost/ o en la desexida de Setembre fins p<er> tot lo mes de Octubre e de Noembre quis vol. Emp<er>o en la Luna vella e tresplant les hom tantost q<ue> hom coneix que son bones a tresplantar ab fems/ al plantar e al trespla<n>tar axj com hauem djt en les altres E axj fan areguar Mas aquestes fan aplantar spesses p<er> ço com de tals nj ha que spigue<n> Les quals fan areguar primeres com hom les veu spiguar

[fol. 120r] [5.3] De cols de Stiu

Cols destiu que son bones en veremes e al Setembre sembra les mijant març en la Luna vella e tresplanta les hom sempre que son bones de tresplantar en Luna vella e volen molt fems al sembrar Mas al tresplantar ne valen molt mes axi co<m> es dit deles altres axj mateix del reguar

[5.4] De Cols de Sicilia

Si vols fer planter de cols de Sicilia sembra les/ a viij. dies ans/ o apres de Sant Johan de Juny e ti les a prop de reguar e com sien grans tresplanta les e guarda quey fira lo sol.

[5.5] De erbolam de pascha

Arbolam lo qual es bo al pascuor ço es spinachs colills bledes e almolls sembra hom en la entrada de Giner E noy guarda luna quj nos vol e volen molts fems e reguar souint e nos tresplante<n>

[5.6] De erbolam

Erbolam sembre hom per semblant mijant Març e ab molts fems e no si guorda Luna njs tresplanten

[5.7] De erbolam

Erbolam ço es blets e bledes spinachs e alguns grans sembra hom ala entrada de Abril e fan a femar e arregar e nols cal tresplantar nj guardar Luna e daquiauant no sembra hom spinachs mijant Agost

[5.8] De spinachs

Spinachs sembre hom mijant Agost ab la Luna vella ab molts fems/ e fan areguar auagades com hom coneix que/ o han ops e aquests spinachs son bons de jnuern en quaresma

[5.9] De spinachs

Encara altres spinachs sembra hom mijant Setembre tro mijant Octubre en la Luna vella e reguals hom com ho han mester e sembrals hom ab molts fems e son bons de tota quaresma si es alta/ o baxa

[5.10] De spinachs

Alguns ortolans diuen q^{ue} la lauor vella es millor que la del any mateix e fan axi meten la lauor en huna senalla e cusen la e puys meten la en hun pou en laygua e lexen star vj. o vij. jorns en apres descusen la e meten la lauor dins en la senalla puys torneⁿ cosir la senalla/ e meten la en lo pou en guisa que no toch en laygua e stiguey .iiij. o v. jorns e lauors la lauor es grillada e sembra la hom ab molts fems

[fol. 120v] **[5.11] De Letugues**

Les letugues primarenques sembra hom mijant Setembre tro mijant Octubre en la Luna vella ab molt fems e fan aregar com ops ho han e tresplanta les hom en lauent de Nadal ab fems en la luna **[blank]** e regua les hom com ops/ o han

[5.12] De letugues

Algunes letuges sembra hom de Noembre tro amijant deembre e tresplanta les hom de Giner al sembrar e al tresplantar en la Luna vella ab molt fems reguant quant ops/ o han

[5.13] De alls

Alls planta hom mijant dehembre en la Luna vella en terra ben cauada e guaretada menys de fems e fan aregar en loch de reguiu de viij. en viij. jorns E si nols planta hom de dehembre/ plantels hom de Giner en la Luna vella mas mes valen los primarenchs de dehembre p^{er} ço com la Luna de maig nols pot noure/ p^{er} ço com son ya crescuts e no fan a plantar cla[r]s ans deu hauer de hun a altre iij. o iiij. dits E quis vol be pot sembrar entre los alls primarenchs alguns grans de spinachs e fan se fort bells e de letugues e fan se belles Si vols quels alls no grileⁿ fes que si los alls son plantats en Luna vella arranquals en Luna noua e si son plantats en Luna noua arranquals en Luna vella

[5.14] De Scalunyes

[5.14.1] Si vols fer scalunyes hages vna ceba/ e tall les rahils e apres leuen la ter(r)[s]a part dela ceba enues lo grill en rodo e ficalj grans de alls iij. o iiij. e cobreu de terra e hauras scalunyes/

[5.14.2] Jtem en apres altre manera pren deles scalunyes vna mota/ e lexa les deuall terra e en lo mes de Maig trau les dela mota fen de cascuna scalunya sa part e planta cascuna p^{er} si e fer sa de cascuna scalunya huna mota

[5.15] De Porros e Cebes

Porros e cebes e porrella sembra hom en lentrant de març en la luna vella tro mijant març La ceba fa a sembrar clareta p<er> ço que meta mijllor mata e volen bon guoret e no massa fems e fan a reguar de .ij. en .ij. djes la setmana/ o mes si ops/ o han. E fan a trespla<n>tar mijant Agost en la Luna vella. Los porros volen fems al trespla<n>tar Mas ala [blank] no cal fems mas vol terra be cauada com trespla<n>-ta hom los porros volen que hom los planta spessos que no hage de hun al altre mes de hun djt e volen aygua de .iij. en .iij. djes tro sien p<re>sos/. La ceba nos vol tresplantar tan spes mas be vol que hom la plant spes coujnement mas puy son preses volen se reguar ij. vegades la setmana E fan a plantar present los porros e de hun solch a altre hage dos palms E quis vol pot plantar cols/ e rauens e fan se molt be entre los porros/ E los porros fan a entracauar [fol. 121r] e cullir ab terra axi com los porros la lauor dels porros/ e deles cebes pot hom axi tenir que la hon tresplantats leix hom hun solch o dos aytants com hom se vulla los quals spiguen e leix hom assahonar la lauor e que hom la stoig be.

[5.16] De cebes rodones de Saluar

Ceba rodona de saluar sembra hom mijant Giner en Luna Vella e en guaret ben fet ab molts fems e regals hom souin e trespla<n>ta la hom com es creguda E decontinent que hom veu que es bona a tresplantar en Abril/ o en maig mas com pus primarencha se plantara ço es en Maig mes val fa a tresplantar en la luna vella e mesa com p<us> (s)[c]om pot hom p<er> ço com millor ceba met e bastalj q<ue> solament sia cuberta de terra la caboça/ No vol fems al trespla<n>tar mas vol ne al sembrar axi com damunt hauem dit e fa areguar pus es tresplantada de .iij. en .iij. dies e de entracauar hun dja la setmana Guardar se deu hom com la regua que la hora sia clara car fort li nou com se regua ab leig temps e no sen fa tant bella nj tant be. Qui vol hauer dela lauor pla<n>ta deles cebes grosses deles pus belles que trops mijant noembre e faran lauor e leix les hom assahonar e stoig les hom tro al temps que les deu hom sembrar e no hix pus es sembrada tro a xxx djes ans sta dins terra los djts xxx djes

[5.17] De Cebes rodones

Ceba rodona aquella que hom menge tendra sembra hom en Agost ab rauens e son bones asopar

[5.18] De Rauens

Rauens se poden plantar p<er> tot lany mas mes valen aquells quj son plantats en lo mes de març e no volen fems mas volen terra ben cauada/ e be toua Rauens plantats en lo mes de Juliol valen mes e son millors/ del any Los vns e los

altres se volen reguar auegades Rauens no deu hom
p<er> ells trjar terra com baste a hom qui nols vol vendre que en
los camps/ deles cols ne fasa hom plantar

[5.19] De Pastanagues

Pastanagues sembra hom en Juliol en Luna vella en terra ben
cauada pregon e ben guaretada no volen fems mas volen se reguar
souin e nos tresplanten

[5.20] De Naps

Naps sembra hom en Juliol en Luna vella axi com les pastanagu<e>s
e sie ala entrada del mes de Juliol p<er> ço com mes val que sien prj-
marenchs que tardans e aço se enten de tota ortaliça que mes
val que sia primarencha que tardana E diu leximplj a sancta
iusta e Rufina sembra la tua nabina/ la qual festa es/ vij dies ala
desexida de Juliol

[fol. 121v] **[5.21] De xereujes.**

Xereuies se sembren en la Luna vella de Giner e deuen se sembrar en t<er>ra
freda quels fems sien be podrits e deuen se sembrar clares p<er> ço que millor
se façen/ Jtem si tu has dels gra(m)[n]s deles xarouies que son rahils de les xe-
rouies e si es massa gros p<ar>teix lo en algunes parts/ e cascuna part mjt
la deual terra sol que tinga dos dits de terra des<us> e hauras deles xere-
uies/ e volen se fer en loch fret e que nols do massa lo sol

[5.22] De xufes.

Xufes fan asembrar en maig deuen se collir en Agost deuen esser reguad<e>s
en la hora quen hagen mester/ Jtem volen esser sembrades en bona
terra car com en mjllor terra seran sembrades mjllors seran

[5.23] De Carabaces

Carabaces sembra hom mjant Giner tro a mijant ffebrer ço es que
planta hom lo gra en la Luna noua e met hi hom molt fems be
mig palm de alt e sobre los fems mit los grans ecobrels hom ab vna
poqua de terra mesclada ab los fems e han ops loch hon toch lo sol
tots dies e noy pusque toquar gran vent E si fahie gran fret
com deuen exir cobrtj les hom ab draps/ o ab stores/ enguisa quel
fret noy mogue e fan areguar de .iij. en .iij. jorns e com pus souin
les regue hom pus tost se fan E si laygua era calenta del sol hi
valrja mes/ Los grans deles carabaces fan aremullar ab ayg[u]a
tebea qujs vol e seran p<us> tost exides de .iiij. o v. djes/ E com seran
remullades plant les hom en la man<er>a des<us> dite Ops es quels
grans deles Carabaces ans que sien mesos aremullar sien ben
sechs/ e sino eren ben sechs sequels al sol e puy remullals axi co<m>
demu<n>t es djt Eximple <per> sancta Agatha sembra ta carabaça
si vols que be te fasa la qual festa es a x djes de ffebrer Empero

les carabasses nouelles fan atresplantar en lo mes de Abril en la Luna noua E planta les hom axj fa hom hun clot que hage be dos/ o tres palms/ o mes damples e de pregon hun palm e mig e fa li hom entorn lo clot orle de terra e puys en mig loch posa hom molt fems mesclat ab terra e fa li hom vn mont alt en mig del clot e plantey hom tres planters de carabaces e aço fa hom p<er> ço q<ue>lo clot ample hom daygua al reguar de la mota de mig per tal que aygua no toch al vll dela carabaça car menys ne valrja e regueles hom de .iij. en .iij. djes de sesta ab calor tro que sien ben p<re>ses E si p<er> ventura fahia gra<n> fret cobre les hom

[5.24] De Carabaces primare<n>ques

Si vols hauer carabaces primarenques sembrales segons que en lo Capitoll des<us> es dit e com seran exides no les regues ab aygua mas regua les ab leyt de vaques/ o de ouelles/ o de cabres e hauras carabaces molt primarenques.

[5.25] De melons albudeques cindrjes cogombres & alberginjes

Cogombres melons cindrjes albudeques e alberginjes sembra hom mijant ffebrer ep<er> tot lo dit mes ab luna noua e ab molts fems be [fol. 122r] mig palm dalt/ o mes axi com les carabaces e no fan a cobrir guayre mas tansolament q<ue>los grans sien cuberts de terra mesclada ab fems E volen se reguar souin de iij. en iij. dies E volen que lla hon son sembrats los grans quels hi toch lo sol tot lo dia/ o la maior p<ar>tida e volen se reguar de .iij. en .iij. jorns Exceptat los melons e les albudeques/ e les cindrjes Si donchs no vehia hom que mester ho haguessen E pot los hom sembrar en loch que no les cal tresplantar si hom nos vol E si p<er> ventura fahia fret abrich les hom axi com les carabaces/ La lauor dels melons e []cindrjes e de alberginjes de cogombres e de albudeques ans q<ue> hom les semble deu esser remullada ab aygua ij. o .iij. djes Les albudeques cogo<m>bres melons cindrjes e alberginjes deue<n> esser sembrades p<er> tot ffebrer e ha spay deles djtes dues lauors ales altres dues xx. o xxx. jorns specialment lo millor temps de sembrar albudeques o melons/ o cindrjes es entorn la festa de sancta marja de Març en la manera que dit es.

[5.26] De sembrar Iuhiuert

Si sembres lauor de juhiuert en lo mes de Març no spiguara tro en lo segon any

[6.0] Libre. sise. o. sisena. part. en. lo. qual. tracta. de. fer. uins. e. c<on>s<er>-uar. aq<ue>lls. e. q<ue>. li son. corro<m>put<s> e. affollats. q<ue>. tornen. ala. p<ri>mera. bonesa. e. en. lo. p<ri>mer. e<tc>er<a>

[6.1] Si volets fer vi ques appella rosat

de belna

En lo temps deles roses prenets les e fullats le(t)s e leuats ne lo blanch e no les saquets guayre e sien meses en hun saquet bell de llj e quant sera lo temps de veremar e lo most sera en la bota metets hi lo saquet dins la bota ab huna canya que stiga al mig loch e lo most bullira ab lo saquet deles roses ensemps. E com hage bulljt trahets ne lo saquet deles roses ab huna cordeta lo podets ligar de la corda stiga fora lo bono dela bota e quant haura bulljt lo podets tirar

[fol 122v] [6.2] Si volets fer vi violat.

Prenets deles violes bosquanes e sequats les al ayre quel sol no les toch e triats no lo capoll ans queles sequets/ e no sien massa seques e stoiats les en hun drap de llj bell e com lo most sera en hun carratell o en bota sien hi meses les dites violes ab lo drap ligat ensemps/ ab vna cordeta p<er> lo bono en guisa que stiguen en mig del vi e co<m> lo vi sera lexat de bullir trahet les ne

[6.3] Si volets fer vi saluiat

En temps de maig haiats dela saluia e sia sequada e mesa en hun saquet/ e semblantment sia mesa en hun carratell/ o bota axi co<m> damunt es djt

[6.4] Si volets fer vi pomat.

Prenets pomes vermelles e tallats les manut e denejades piqua les hom en vn morter e picades met les abullir en aygua ab vna caldera e quant hagen pres hun bon bull trahets ne layg[u]a e metets la en la gerra del vi e es fet vi pomat

[6.5] Si volets fer vi ab species

[6.5.1] Prenets mija o<n>z<a> de clauells e mija de canyella e mija de gíngebre e vna o<n>z<a> de pebre e trenquats ho huna poch en vn morter e metets ho en vn saquet de drap de li e ligats ho ab vn fil/ e penja dins en lo carratell bota/ o gerra tro a mig del vi e quant lo deurets vendra leuats lon e es fet

[6.5.2] Jtem prenets les dites spicies e sequats les al sol e quant sera<n> seques podrets les maniar e fer qualche salsa vos volrets

[6.6] Si volets fer bon vi v<er>mell

Lauats be la bota e sia axugada e com veremarets prenets del millor most e metets ne p<er> a coure en vna caldera ben neta e que sia ben cuyt lo vi quaix a arrop E com sia cuyt que sia huna portadora/ o mes/ o menys segons quela bota sera gra<n> o poqua e cale<n>t vage en la dite bota o altre vexell stant buyt e tantost la cadj-rats e lo bono ben tanquat entant que la vapor no puxa exir p<er> nenguna part E com conexerets/ q<ue> lo dit vi sia co<n>sumit e begut dins la bota/ o vexell metrets/ del most en la dite bota axi com lo traurets del cup e vmplits la E podets mes fer que com traurets lo vin cuyt dela caldera ab vna scudella o tassa rebeiats ne be la dite bota forment e tantost stiga tancada axi com damu<n>t es dit E apres com se haura baguda la vapor hi porets metre lo most e vmpli la e sies cert que aço fa bon vi

[fol. 123r] **[6.7] Si volets fer vi de verema blanca**

Com veremarets la verema sia mesa en cubells o portadores que stiga al sol e ala serena .iij. jorns e pessats los .iij. jorns sia calcigade en ciuera/ o brescat e sian triada la rapa lo most tantost sia mes en la bota/ o carratell e mesa dela bella mel en lo vexell segons la qualitat del most

[6.8] Si volets fer altre vi de tota verema.

Sia veremada la vinya al mig dia ab bell cel e clar e temps ben exut e axi com sia veremada sia calagada tantost e met lo most en lo vexell e sia pres del dit most vna portadora/ o dues segons la quantitat del most e vage en vna caldera bella e coga E com hage cuyt que hage mjnuat lo quart vage en lo vexell sobre lo most que ia hi es ço es a x. quarters vagey hun quarter de cuyt stigue si<vs> volets e valra mes e no calra trescolar com de stiu se pot beura encara diuern

[6.9] Si volets fer vi de verema blanca/ o v<er>mella cascuna p<er> si/ o tota mesclade

Com la verema sia veremada e follada e mes lo most tantost en la bota/ o carratell ço es que les tres parts/ del vexell se vmplen del dit most e la quarta part sia humplit lo vexell dels rahims dela dite vinya dels pus nets que si tropie<n> ab la rapa ensps E com la dite bota/ o vexell sia ple sia ben tanquat en manera que deguna part no puxa respirar E que nenguna vegade aquest vi nos trasech njs trescole nique nisquen los rahims Emp<er>o del dit vi com sia fet ne pot hom traure e beura e portar la hon hom se vulla

[6.10] Si volets fer vi nouell semblant que sia vell

Aquest vi fara bon beura primarench sgranats los rahims neg<re>s
que noy hage rapa e vmplits ne vna gerra enque hage
axeta deuall e com sera plena dels dits grans dels rahims
dels pus nets que puxats hauer vmplits la dite gerra daygua
e lexats la axj star .iij. o .iiij. dies e podets traure del dit
vi e beuren totes vegades e aytant vi com ne traurets
hi metets aygua altretanta e la dite gerra stiga ben tanchade
e tapada ab hun tellador/ o librell ab draps/

[6.11] Si volets fer bon vincuyt

Prenets la verema del picapoll que mes hi val/ o altre verema
e veremats la ab sol e guardat te<m>ps exut clar e net e que lo sol
la hage ben tochada e scalfada que sia ben calent e tantost trapi-iats
[fol. 123v] la E metets lo most en vna gran caldera bella e neta Coets lo al ayre
e no dei<us> o a negun cubert que mes ne valra E scumats lo most
si<us> volets ab una gran cullera de fust E com hage molt cuyt lo dit
most tant que sia mjnuat lo terç del dit most/ e metets lo en
tines/ o portadores belles e netes e no les cubrats e refret se aqui co<m>
sia refredat metets lo en v<ost>re vexell enol vmplats que com
bullira sobrexirja e vessar sia E com haura p<er>dut lo bull recomplits
lo del dit most cuyt mateix e tanquats lo vexell

[6.12] Si volets fer bon vin blanch de verema v<er>mella/ o mesclada ço es blancha e vermella

Primerament veremats la verema en luna vella si fer se pot
ab bell temps e clar e que sia axuta e calda E pora esser aço
vers mig jorn/ o mes auant si ha fet sol e tantost que la haiats
en casa follats la e metets la en vn carratell/ o vexell sego<n>s
qu(~)e(^<us>) volrets fer e daquell most cohets ne tant quen haiats
a x quart<ers> del cruu haiam vn quarter del cuyt en guisa que
entre tot sia ple lo vexell enquel metrets pero no sia de tot
ple ans ne fallega huns .iiij. dits que no tochal bono del
carratell Aquell que courets cohets lo tant que minue lo .iiij.
e calt axi com exira dela caldera aquell cuyt metets lo de-
munt lo cruu damunt djt e puys tanquats lo vexell be que
no spir p<er> nenguna part lo vincuyt colats lo enguisa que noy
hage dela grana gens en lo carratell e stojats del vi cruu en
algun altre vexell e que stigua ple de tot hon aquell haurets mes
Aquest vi es bo e fi e nos vol trescaiar ans vol star tostemp sobre
la mare e nos vol beura lo primer any que com mes sta mes

val Pero be es bo lo primer any e vol se beura destiu e diuern e(s)
es bo axj mateix

[6.13] De adobar vi affollat.

[6.13.1] Qui volra tornar vi affollat ala primera bonesa axi loy pot tornar sis
vol quant lo vi se comensa affollar ni corrompre sia vbert lo bono dela
bota e exira daquj lo mal aer e encara la sutzea/. Jtem faça hom
bullir de aquell mateix vi en tanta quantitat que tota la bota ne
puxa esser scalfada e quant bullira lo dit vi sera mes en la bota e
(^sera) sia forment tanchada e aquestes coses son p<ro>uades p<er> cert

[6.13.2] Jtem la scorxa dura del ameller casquada sia gitada en la bota p<ro>uada
cosa es.

[6.13.3] Jtem sia posada vna ampolla de vi no tanquada en aygua calent
e bullent demantinent comensa aquell vi de esser/ agre/
Aço mateix fan no<us> quasquades meses dins la bota segons
la qua<n>t<itat> del vi que es en la bota/ Molt prouada cosa es
sien piquades scorses de roure e er que es djt gramandres
ensemps/ e sien meses en la bota

[6.13.4] Jtem la rahil del falguera mesa en la bota no lexa lo vi en agrir
tant quant hi sta [fol 124r]

[6.13.5] Speriment

Jtem **caparros** que es pedra sia mes en lo vi mudat e encontine<n>t
tornara ala primera natura speriment es/

[6.13.6] Palladj

Jtem sia mesa en lo vi v<er>mell cendra de cep blanch e sera lo vi bla<n>ch
dela cendra del vi roig fa tornar lo vi blanch v<er>mell Palladi<us>

[6.13.7] Palladj

Jtem fulles/ o rahil de maluisch meses dins lo vi en la bota/ o fulles
de bux/ o de pi/ o cendra de cep/ o ges fan lo vi molt fort

[6.14] De fer lo vi madur/ o dolç.

[6.14.1] Jtem si volets fer lo vi madur/ o dolç pren vna Roua de bona
mel a .xxx. quart<ers> de vi e desfets la dite mel en hun quarter
daygua freda en vna bella caldera e quant sera be desfeta
la dite mel en la dite ayg[u]a prenets aygua calent e metets
la [en la] caldera e mesclats la be tota la calenta ab la freda le-
uats ne la caldera del foch e portats la prop la gerra del
vi e aquj ab huna taça metets la dite mel en la gerra

poch a poch be manant e mesclat lo dit vi ab la dite mel
entorn ab vna canya grossa e com tota la mel hi sera axi co<m>
dit es/ cobrits be ab draps la bocha dela gerra que no<n> isque
la vapor prouat es/

[6.14.2] Jtem prenets vna arrova de azebi que son panses e metets les
aremullar p<er> tot hun dia/ o vna njt en aygua freda enguisa
que la aygua cobra les panses e apres trahets ne laygua
e stoiats la E en apres prenets aygua calent e gitats ne en
les panses/ e calagats les be com qui calaga verema de guisa
que noy romanga res de bo e apres gitan laygua e ab la prj-
mera aygua mesclats les e gitats les en la gerra e cobrits
la be E aço fet lendema pensats ne de beura

[6.14.3] Jtem quant faras vi nouell el hauras mes p<er> gerres pren del lorer
vert e fresch tallat e met ne p<er> cascuna gerra hun troçet e nos
mudara

[6.14.4] Jtem tres fulles de romer en los te<us> vexells de vi posen en qualseuol
de aquells e los te<us> vins de tota acetositat o agrura e mala sabor
guardara E si vols los dits vins vendra la venda de aquells
pus tost sera spetxada

[6.14.5] Jtem prin artemisa e posa la enlo vexell en lo vi e saluar sa per
v. anys.

[6.14.6] Palladj
Jtem diu palladj que es prouat que en hun vexell de vi fets duell
de fust de morer e lo vi nos torbara njs mudara e com lauaras
la bota o trefagaras/ sobre fulla<m> ab aygua hon hage bullit
Junça

[fol.124v] **[6.14.7]** Jtem en vexell en que haia vi que començ a esser agra sia fet duell
larch de sanch e fara tornar lo vi bo el conseruara

[6.14.8] palladj.
Jtem diu Palladi que en vi agre posay mel cuyta e mjt vi souin e tornara
dolç e passat hun dia sia colat lo vi e met lo en hun vexell ab cendra
de cerments e es prouat

[6.14.9] Jtem diu Palladi que en vi quis comensa amudar pren cendra de len-
tiscle cernuda e mit ne en hun drap dues lli<bre>s e stiga en lo vi/ e
tornara sa e bo

[6.14.10] Jtem diu Palladi que vi que començ a enagrir mjt en cascun vexell
fulles de rauagalesche al .vij. dia sera dolç

[6.14.11] Jtem diu Palladj que vi si ha mudat de color/ o de sabor hages pomes e talla les e no<us> e enfila ho tot en hun fil e mjt lo p<er> la bononera e penjal p<er> lo vi auall e mjt hi hun puny de sal e tornara en sa color e sabor

[6.14.12] Jtem diu encare Palladi que si vols que(l) lo vi no façe canas com lo trafeguaras/ o tresmudaras mjt hi hun terracet/ o dos del vi deles maçanes prouat es/

[6.14.13] Jtem diu que si vols q<ue> lo vi no faça scuma vnta lo duell ab sabo de losa/

[6.14.14] Jtem diu enchare que en vi v<er>mell sia posat pa de ordj calent/ e tornara blanch

[6.14.15] Jtem diu que en vinagre posa mill cuyt e posa vi souin e tornara dolç e passat hun dia sia colat lo vi e mes en hun vexell ab cendra de sarments p<er> speri[m]ent

[6.14.16] Jtem si vols q<ue>lo vi no sia fet agre pren dela rahil del salzer e mjt ne en lo vexell e stara en la bondat sua

[6.15] De Clarifficar vi

[6.15.1] Jtem vi que faça feces e que tantost sia bell e clar prin dels pinyols e piquels e mjt ne en lo vi

[6.15.2] Jtem si lo vi no es ben clar prenets Sis ous los blanchs e los rouells e tot ensemps/ ab tanta sal com porets pendre ab los quartre dits e ab dinada del vi mateix batets ho be tot ensemps e quant sera tot ben debatut e mesclat gitats ho poch a poch en la g<er>ra de xxx. quarters de vi e ab huna canya grossa menats ho be en la gerra e en lendema sera bell e clar Experiment

[6.15.3] Jtem si vols clarificar vi decontinent pren blanch de ous e mel e mena ho tot e met ho en lo vexell e decontinent sera clarificat

[6.15.4] Jtem no façes mescla de vi adobat ab altre vi que no sia adobat car si ho fas perdras ho tot.

[fol. 125r] [6.15.5] Jtem a tot vi que hages adobat mescla de altre vi bo que no sia adobat e doblaras tos diners deço quet costara lo vi adobat e perdra lo vi adobat lo resabeu si gens nj hauia

[6.15.6] Jtem vins hi ha blanchs e vermells qui son adormits e flachs e encontinent que son adobats son fortals e bons e aytals deue<n> exir e exiran sol que most sia e assaiats lo en huna ampolleta poqua e trobaras/ si es most/ o no e si es fortal e bo hages lo/ e sino lexical.

[6.15.7] Medicina a vi corruput e filat com exarop e ret quaix color blanch.

FFou hun hom qui pres los blanchs de **quatorza ous** per a huna bota pocha enque hauia de aytal vi filat e si la dite bota es maior ha esser maior la qua<n>t<itat> dels hous e feu axi que debate be los blanchs dels ous/ en huna gran scudella e aço com mes poch e apres trague del vi de aquella bota vna ampolla plena e mescle ho ab los blanchs dels ous e tot be debatut ab hun fust fes tro que feu scuma e puys gita ho tot en la bota del vi e apres p<er> lo bono dela dite bota ab hun gros fust mescla ho forment tro que de fora exi la scuma e puys (^fe) resech se lo vi ena<n>s de iij dies e fou bo en substancia e en color tant que ho tench hom a mjracle/ E apres p<er> dupte dels blanchs dels ous que no corrompessen lo vi son trescolat en altre bota

[6.16] Altre Capitol de vi que axi matex sia mudat e filat

[6.16.1] Ffets que lo vi sia tret dela bota/ e mes en hun cup e que sia forme<n>t batut ab spines e raspalla/ o argilagues E apres lo dit vi sia tornat en altre bota ben leuada e exuta E que hi metes de les mares de altre vi que sia bo e sa E siats cert que si aço si fa q<ue> lo dit vi tornara bo e sa mes tantost sia venut o begut

[6.16.2] Jtem altre capitol que sia mes dins la bota hon sera lo vi mudat o filat huna scudella/ o dues segons que la bota sera de sendra de bones serments e que per lo bono dela dite bota se men be ab hun gros basto e tornara mas que ta<n>tost sia venut/ o begut

Explicit tractatus

2. Notes to the Text

Abbreviations: L = Llabrés 1895-96; P = BnF MS Esp. 291.

1.4 L: “axi con crexeran vaja les **cordalant**, e tal les ffulles...” “e con sera gossa [sic] axi com huna **ascona** cada brot per si”

1.5 L: “planta vna para de **hu meyol** a la raell de hun sirer.” This suggests that the correct reading is “de hun mayol” ‘of a vineshoot’.

1.7 L: “e diu l’eximpli: de la vinya que s vulla matar ab que mon senyor ma pot him axobrescha covinentment pragon.” P: “diu lo exemplj qujs hulla me caue pus que mon senyor me pode/ e me exambrisqua coujnent ment fondon” (42r11-13). The BnF MS permits the best reconstruction of this proverb, with possible assonantal rhyme on senyor... fondon, thus:

Quis vulla me caue pus que mon senyor

Me pode e me exambrisqua coujnent ment fondon

The meaning appears to be “hoe me whoever wants to, after my lord prunes me and trenches me deeply enough.” The labor of trenching or “exobrir” is prescribed in Palladius 1975 thus: “Ianuario mense locis temperatis ablaqueandae sunt uites, quod Itali excodicare appellant, id ist circa uitis codicem dolabra terram diligenter aperire et purgatis omnibus uelut lacus efficere, ut solis teporibus et imbribus prouocetur” (2.1). For the correct order of the three operations mentioned in the proverb, cf. 1.8 “la vinya no es ben podade tro que es cauada.”

1.8 “la vinya no es ben podade tro que es cauada” (“A vineyard isn’t well pruned until it is also hoed”) refers to the belief that pruning grapevines is insufficient if not followed up by loosening the soil around the vinestocks. In P this axiom has meter and rhyme and appears to derive from another proverb: “Emp<er>o diu lo antich que la vinya no es ben podada fins que es ben cauada” (42v12)

1.9 “la dite planta” or “picapolla” is, according to DCVB, a very sweet variety of grape with a tender skin, *albilla* in Castilian.

1.10 L: “E diu hom en l’eximpli: si mon senyor m’ha podada de desembre o de janer, e enquara en febrer, vergonya en sera, si no li umpl lo seller” (152). P is lacking here, and in fact omits all of part 2.

1.13 In the *Libro de Palladio* this operation is referred to as *despampanar*: “En aquest mes en los lugares frios, si la vjñya es poderosa, & en lugar humjdo deue ser despampanada. Es a saber, quele sean tirados vna partida delos pampanos, por tal que la calor del sol pueda mas ligera mente madurar la vendjmja” (Capuano 1990: 177).

1.14 Cf. Palladius 9.2.

1.15 Cf. Palladius 8.5

1.16 Cf. Palladius 8.5

1.18 If each *tira* or ‘row’ contains 14 *clots* or ‘holes’, and two young vines *mayols* are planted in each *clot*, then one *quarterada de sort* (area measurement) requires 1,680 plants (2 plants x 14 holes x 60 rows = 1, 680). However, “Cxx” should be corrected to “xxx”, since the number of *tires* contained in “mija sort” (‘half a *sort*’) is of course half 60. L contains the same error.

1.22 L: “car diu lo eximpli: olivera de ton avi, e figuera de ton pare, e vinya de tu mateix. E si fas lo contrari sera ver ço que’s diu: que moltes filles e males vinyes desfan l’alberch” (153). The fragment published by Llabrés 1895-96 ends here.

2.1.1 P: “plantala en lluna vella ques dega girar en laltre dia/ enlo mes de Jener...”.

2.1.3 For *figueres de paratge* see Veny 1981: 40-42.

2.8 P: “e faran pomes marauelloses segons es dit/ e qua<n>t les partiras trobaras lo crosefix dins” (36r21-23).

2.9 P Jenoua. P also adds, at the end of this chapter: “Encara ne vist yo moltes en mallorqua...”

2.11 P: “Axj com si fos lo vime.”

2.12 Cf. *Pelzbuch* (Eis 1944: 124 “Hi lert her pfrompin mvlboume”; Braekman 1989: 70).

2.13 For the importance of the cultivation of mulberries and the silk trade in Valencia see Casey 1979: 83-90.

3.1.1 This passage is also found in MS Gwara 68v

3.1.2 The same passage can be found in the BMSM MS 6437, 96r11-13: “Los exercos deue<n> ser ben espessos de borrons y que sien del any passat y que stigue<n> vers lo sol ixent y al empletar deue<n> star p<er> semblant forma y la fenadura que fa hom en larbre que empelta deu guardar a sol ixent y a sol ponent.”

3.14 In the Paris ms another proverb is put forth to underscore the relatively short life reputed of the peach tree: “De sa natura es de molt poqua durada segons se proua p<er> eximplj que diu que col/ e preseguer sia plantat en terra de ta mull<e>r/ e diu se p<er> que dura poch” (46v1-4)

3.34 Cf. Palladius 1975: 3.33.

5.23 The proverb on sowing calabash by St. Agatha’s day is also found in the Gwara codex “E diu lo eximpli del Prom que, qui vol bones carabasses, que les sembra hom a la Festa de Sancta Agata” (4v).

6.13.3 **gramandres** is germander, *Teucrium chamaedrys* L. Cf. gramandrea in Faraudo 1955-56: 52.

6.13.5 **caparros** P: “E si mets hu<n> poch de caparros quj es vna man<era> de pedra que sen met en la tinta dins en la bota tornalo vj quj es mudat clar” (15r14-17).

6.13.7 Cf. Palladius 1975: 11.14.11

6.15.7 The recipe using the whites of eggs to repair soured wine is found in the German *Pelzbuch* by Geoffrey of Franconia. In the Romance versions the number of eggs is 24:

Asy mesmo al vjno que sea corrompido o podrido rretornalo asi como dixo a mj vn canonjgo de boloñya. E en mj casa yo lo proue que se era tornado de color blanca e fuerte suzia. Toma juncos, e mete los dentro del embudo que metes enla bota del vjno faziendo los pasar por el forado del embudo. E toma los blancos de xxiiij^o hueuos bien batidos. E saca del vjno vna ampolla & mezclala conlos blancos delos hueuos todos tiempos batiendo con vn palo que sea fendido fasta tanto que faga espuma. E despues torne aquel vjno a meter enel dicho embudo & pasado por el forado de aquel embudo por los juncos. Quedara causa quela madre de aquel vjno non se moujese. E despues dexelo rreposar. E antes de terçer dia fue rreposado & rreformado en sustancia en tanto que yo lo rrepute a mjraglo. Despues temjendo me que el blanco del hueuo que era quedado no engendrase alguna pudor enel vjno, fizlo trasmudar de aquel vaso & çeso la pudor (BNE MS 10211, 242v7-25; Capuano 2011: 206)

Braekman's Middle English version also calls for 24 eggs "Take þe whites of 24 eyren wel swongen..." (112). However, Eis's edition of the oldest German ms (14th c.), like the present text (**quatorza ous**), calls for 14: "Jch nam das wize von xiiij eygirn..." (141).

3. Works Cited

- Braekman, Wilhelm. *Geoffrey of Franconia's Book of Trees and Wine*. Scripta Mediaeval and Renaissance Texts and Studies, 24. Brussels: Omirel UFSAL, 1989.
- Capuano, Thomas M., ed. Palladius, *Obra de agricultura, traducida y comentada en 1385 por Ferrer Sayol*. Madison, Wisc.: Hispanic Seminary of Medieval Studies, 1990.
- Capuano, Thomas M. "The agricultural texts appended in the fourteenth-century iberian translations of Palladius." *Manuscripta* 38 (1994), 253-63.
- Capuano, Thomas M. "[Capitols singulars deles llauors que deuras sembrar: a late medieval planting guide for the Spanish Levant.](#)" *Catalan Review* 12 (1998), 23-35.
- Capuano, Thomas M. "[Una nueva version catalana del Opus agriculturae de Palladius.](#)" *Romance Philology* 59 (2006): 231-39.
- Capuano, Thomas M. "The romance translations of Geoffrey of Franconia's *Pelzbuch*." *Mediaevistik* 24 (2011), 175-218.
- Casey, James. *The Kingdom of Valencia in the Seventeenth Century*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1979.
- Cifuentes i Comamala, Lluís. *La ciència en català a l'Edat Mitjana i el Renaixement*. Col·leció Blaquerna, 3. Barcelona/Palma: Universitat de Barcelona/Universitat de les Illes Balears, 2001 [2nd rev. and enl. ed. 2006].
- Cifuentes i Comamala, Lluís. "Els sabers útils al món rural català medieval: agricultura, menescalia, medicina i conservació dels aliments." *Études Roussillonnaises* 26 [= *Savoirs des campagnes: Catalogne, Languedoc, Provence (XIIIe-XVIIIe siècles)*], ed. Catherine Verna and Pere Benito] (2013-14), 33-50.

- Concheff, Beatrice Jorgensen. *Bibliography of Old Catalan Texts*. Madison, Wisc.: Hispanic Seminary of Medieval Studies, 1985.
- DCVB. Alcover, Antoni Maria. [*Diccionari català-valencià-balear*](#). 10 volumes. Palma: Moll, 1964-69.
- DIEC2. [*Diccionari de la llengua catalana*](#). 2a ed. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2007.
- Eis, Gerhard, ed. *Gottfrieds Pelzbuch: Studien zur Reichweite und Dauer der Wirkung des mittelhochdeutschen Fachschrifttums*. Südosteuropäische Arbeiten, 38. Brünn: Rudolf M. Rohrer, 1944.
- Escolano, Gaspar. *Década primera de la historia de la insigne y coronada ciudad y reyno de Valencia*. 6 vol. 1610. Valencia: Univ. de Valencia, 1972.
- Faraudo de Saint-Germain, Lluís. "[Una versió del *Libre de les herbes de Macer*](#)." *Estudis Romànics* 5:1 (1955-56) : 1-54.
- Glick, Thomas F. *Irrigation and Society in Medieval Valencia*. Cambridge, Mass.: The Belknap Press of Harvard Univ. Press, 1970.
- Gwara, Joseph, ed. [*Tractat d'agricultura*]. Unpublished transcription of the manuscript in his private collection.
- Llabrés, Gabriel. "[Llibre de Agricultura segons Paladi](#)." *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* 6 (1895-96): 151-53.
- Luna-Batlle, Xavier. *Libre de plantar vinyes e arbres...: tractat d'agricultura del s. xv*. Scripta, 1. Barcelona: Universitat de Barcelona/Ministerio de Ciencia e Innovación/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011.
- Mackenzie, David. *A Manual of Manuscript Transcription for the Dictionary of the Old Spanish Language*. 5th ed. by Ray Harris-Northall. Madison, Wisc.: Hispanic Seminary of Medieval Studies, 1997.
- Martí Escayol, Maria Antònia. "[Les fonts del *Llibre dels secrets d'agricultura de Miquel Agustí*: el MS754 de la Biblioteca de Catalunya i el MS291 de la Bibliothèque nationale de France](#)." *Afers* 23 (2008), 289-311.
- Martí Escayol, Maria Antònia. "Two Iberian versions of Gottfried of Franconia's *Pelzbuch*: translations and copies in medieval and modern agricultural literature." *Subhoffs Archiv* 95 (2011), 129-57.
- Martí Escayol, Maria Antònia, ed. *De re rustica*. Vilafranca del Penedès: Andana, 2012.
- Mensching, Guido. *La sinonima delos nonbres delas medeçinas griegos e latynos e arauigos*. Fuentes de la Medicina Española. Madrid: Arco Libros, 1994.
- Millás Vallicrosa, José María. "La traducción castellana del *Tratado de agricultura* de Ibn Wafid." *Al-Andalus* 8 (1943): 281-332.
- Moure Casas, Ana, trans. *Tratado de agricultura. Medicina veterinaria. Poema de los injertos*. By Palladius. Biblioteca Clásica Gredos 135. Madrid, Gredos, 1990.

- Palladius Rutilius Taurus Aemilianus. *Opvs agricvltvrae. De Veterinaria Medicina. De Insitione*. Ed. Robert H. Rodgers. Leipzig: Teubner, 1975.
- PhiloBiblon: A Database of Catalan, Galician, Portuguese and Spanish Manuscripts. *BETA (Bibliografía Española de Textos Antiguos)*. *BITECA (Bibliografía de Textos Catalans Antics)*. <http://bancroft.berkeley.edu/philobiblon/> [April 1, 2014].
- Piccat, Marco. “Il *Tractat d’agricultura* del Ms. 754 della Biblioteca de Catalunya.” In *Miscel·lània Joan Fuster: estudis de llengua i literatura*. Ed. Antoni Ferrando and Albert G. Hauf. Vol. 5, pp. 45-65. Biblioteca Abat Oliba, 113. Barcelona/València: Publicacions de l’Abadia de Montserrat/Universitat de València: Departament de Filologia Catalana, 1992.
- Raich i Escursell, Rosa M. *L’agricultura a Catalunya a través d’un manuscrit del segle xv*. MA Thesis. Universitat de Barcelona, Facultat de Filosofia i Lletres, 1978.
- Veny, Joan. “[De re ficaria: cat. ‘bordissots’ i ‘paratjals’.](#)” *Affar* 1 (1981): 37-46.